

UNÎVERSÎTEYA BÎNGOLÎ
ENSTÎTUYA ZIWANANÊ GANÎYAN
QISIMÊ ZIWAN Û EDEBÎYATÊ ZAZAKÎ

ESTANÎKANÊ ZAZAKÎ Û ESTANÎKANÊ BÎRAYANÊ
GRİMMAN (ALMANKÎ) SER O HETÊ MOTÎFAN RA
YEW MUQAYESE

Abdullah YAKIŞAN

TEZÊ MASTERÎ

Mişawîr
Doç. Dr. Nebi BUTASIM

ÇEWLÎG - 2024

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ
ZAZA DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ZAZACA MASALLAR İLE GRİMM
KARDEŞLER(ALMANCA) MASALLARININ
MOTİFLER BAKIMINDAN MUKAYESESİ

Abdullah YAKIŞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç Dr. Nebi BUTASIM

BİNGÖL - 2024

TEDEYÎ

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL VE ONAY	II
XULASA	III
ÖZET.....	IV
Abstract	V
VATEYO VERÎN	VI
KILMNUŞTEYÎ	VII
DESTPÊK	1
I. ARMANCÊ XEBAT	1
II. ÇARÇEWAYA XEBAT	1
III. METODÊ XEBAT	1
IV. BİRAYÎ GRÎMM Û ESTANİKÊ ARÎDAYEYÎ	2
a. CUYA BİRAYANÊ GRÎMMAN Û XEBATÊ ÎNAN	2
b. Eserê Birayanê Grîmman	3
i. Xebatê Mîyandarî (muşterek / hempar / ortax)	3
ii. Jacop Grimm	3
iii. Wilhelm Grîmm	3
QİSMO YEWÎN	4
1.1 FOLKLOR	4
1.2 ESTANİK.....	5
1.2.1 Estanikê Haywanan	7
1.2.2 Estanikê Rastikênî.....	7
1.2.3 Estanikê Xeyalî	7
1.2.4 Estanikê Huyayîşî.....	7
1.2.5 Estanikê Rêzilkî	7
1.3 XUSUSİYETÊ ESTANİKAN	8
1.3.1 Xususîyetê muhtevayê Estanikan.....	8
1.3.2 Xususîyetê Şeklê Estanikan	8
1.4 Motîf.....	9
1.4.1 Kataloga Motîfê Estanikana Stith Thompson	10
QİSMO DIYÎN	11
2.1 MUQAYESEYE ESTANİKAN	11

2.1.1	Muqayeseye Estanika Sayî Xelatî û Estanika Awa Heyat (Hayat Suyu)	11
2.1.1.1	Estanika Awa Heyat.....	11
2.1.1.2	Estanika Sayî Xelatî.....	14
2.1.1.3	Muqayeseye Motîfan	25
2.1.2	Muqayeseye Estanika Zingile û Mingile û Estanika Verg û Hewt Bizêkî (Kurt İle Yedi Keçi Yavrusu).....	31
2.1.2.1	Verg û Hewt Bizêkî	31
2.1.2.2	Zingile û Mingile	32
2.1.2.3	Muqayeseye Motîfan	37
2.1.3	Muqayeseye Estanika Her, Kutik, Pisîng û Dîk û Estanika Dawulbazî Bremen (Breman Çalgıcıları).....	42
2.1.3.1	Dawulbazî Bremen	42
2.1.3.2	Her, Kutik, Pisîng û Dîk	44
2.1.3.3	Muqayeseye Motîfan	48
2.1.4	Muqayeseye Estanika Eyşik û Fatik û Estanika Cinderella.....	52
2.1.4.1	Cinderella.....	52
2.1.4.2	Eyşik û Fatik	57
2.1.4.3	Muqayeseye Motîfan	69
2.1.5	Muqayeseye Estanika Elik û Fatik û Estanika Hansel û Gratel (Hansel ile Gratel)	76
2.1.5.1	Hansel û Gratel	76
2.1.5.2	Elik û Fatik.....	81
2.1.5.3	Muqayeseye Motîfan	86
	NETİCE.....	93
	ÇİMEYÎ	96

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım Zazaca Masallar İle Grimm Kardeşler Masallarının Motifler Bakımından Mukayesesi (Estanikanê Zazakî û Estanikanê Birayanê Grimman (Elmankî) Ser o Hetê Motifan Ra Yew Muqeyese) adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

01 / 10/ 2024
Abdullah YAKIŞAN

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Abdullah YAKIŞAN tarafından hazırlanan **Zazaca Masallar ile Grimm Kardeşler Masallarının Motifler Bakımından Mukayesesi /Estanikanê Zazakî û Estanikanê Birayanê Grimman (Almankî) Ser o Hetê Motifan Ra Yew Muqeyese** başlıklı bu çalışma, 06/09/2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği* başarılı bulunarak jürimiz tarafından Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Ünvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : Doç.Dr. Okan ALAY İmza:

Danışman : Doç Dr. Nebi BUTASIM İmza:

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Danyal APUHAN İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../202.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

XULASA

Ena xebat de panc hebî estanikî Zazakî û panc hebî estanikî Birayanê Grimman (Almankî) hetê motîfan ra muqayese bîyo û seypîbiyayîşê û ferqê înan motî ra. Beynateyê estanikanê Zazakî û estanikanê Birayanê Grimman (Almankî) de zaf seypîbiyayîş tesbît bîyê. Eg gerek bikero ma ena seypîbiyayîş ra behs bikero, beynateyê estanikanê Zazakî û estanikanê Birayanê Grimman (Almankî) de motîfî mîyandar (muşterek / hêmper / ortax) estî. Mîyanê na motîfanê mîyandaran de; Heywanî, Qedexe Kerdiş, Sêhr, Merg, Mucîze, Dêvî, Aqilmend û Gejek, Xapîyayîş, Agêrayîşe Qeder, Bext û Qeder, Komelî, Xela û Ceza, Esîr û Qaçaxî, Zilmo Nêbiyaye, Zewaj, Cuyeyî Tebîet, Dîn, Xusîsîyetê Qarekteran, Yarı (Henekî, Xax, Nukte) ca genî. Estanikanê Zazakî de di hebî varyantê İsmet BOR, di hebi varyantê Seyîdxan KURÎJ û yew hebî zî varyantê Roşan LEZGÎN tercih biya, Estanika Almankî de zî êyê Birayanê Grimman tercih bîyê. Xebat; destpêk, di qismo û netîce ra yena meydan. Destpêk de ma heyat û xebatê Birayanê Grimman ser o yew malûmat dayo. Qismo yewinde ma derheqê çekuya folklor, estanik, xusîseyetê estanikan û motîf ra derg û dila behs kerdo. Qismo diyîn de zî ma estanikanê Birayanê Girmman açarnayî zazakî û metnê înan û metnê estanikanê zazakî nuştî. Ma pê hetkarîyê kataloga motîfê Sitith Thompson muqayese kerdî, û hetê motîfan ra seypîbiyayîşê û ferqê înan pê şeklo muşexes (somut) ca dayo ci. Xebat, pê qismê netîce qedîyaya.

Çekuyî Mêfteyî: Folklor, Estanik, Estanikî Kirdkî (Zazakî), Estanikî Birayanê Grimm, Birayanê Grimm, Muqayese

ÖZET

Bu çalışmamızda Zazaca beş masal ile Almanca Grimm Kardeşleri'nin beş masalını motif yönünden karşılaştırmalı olarak inceleyerek bu masalların benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaya çalıştık. Buradan hareketle de Zazaca masallar ile Almanca Grimm Kardeşleri'nin masalları arasında birçok ortak yön tespit ettik. Bu benzerliklerden bahsetmemiz gerekirse, Zazaca masallar ile Almanca Grimm Kardeşleri masalları arasında ortak motiflerin bulunduğunu görmekteyiz. Bu ortak motifler arasında; "Hayvanlar, Yasak, Sihir, Ölüm, Olağanüstülükler, Devler, Akıllılar ve Aptallar, Aldatmalar, Kaderin Ters Dönmesi, Şans ve Kader, Toplum, Ödül ve Ceza, Esirler ve Kaçaklar, Anormal Zülümler, Evlilik, Hayatın Doğası, Din, Karakter Özellikleri, Mizah" yer almaktadır. Çalışmanın konusunu oluşturan masallardan Zazaca olan masalların ikisi Seyidhan KURİJ, ikisi İsmet BOR ve biri Roşan LEZGİN tarafından derlenen versiyonu, Almanca olan Masallar için Grimm Kardeşlerinin derlemesi esas alınmıştır. Çalışma, giriş kısmı ile iki ana bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında Grimm kardeşlerin hayatı ve çalışmalarına yer verilmiş. İlk bölümünde folklor, masal ve motif hakkında genel bilgiler verilmiş İkinci bölümünde ise Grimm kardeşlerinin masalları Zazacaya çevrilmiş, masal metinlerine yer verilmiş ve Stith Thompson'un motif çözümlemesi ışığında Zazaca masallar ile Almanca Grimm kardeşleri masalları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışma sonuç bölümü ile bitmiştir.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Masal, Zazaca Masallar, Grimm Kardeşleri(Almanca) masallar, Grimm Kardeşler, Mukayese

ABSTRACT

In this study, we aimed to reveal the similarities and differences between five Zazakî language tales and five German Grimm Brothers' tales by comparing them in terms of motifs. From this approach, we identified many common elements between Zazakî tales and the tales of the Grimm Brothers. Speaking of these similarities, we observed the presence of shared motifs between Zazakî tales and the Grimm Brothers' tales. These common motifs include animals, prohibition, magic, death, extraordinary events, giants, the wise and the foolish, deceptions, reversal of fate, luck and destiny, society, reward and punishment, captives and fugitives, abnormal oppressions, marriage, the nature of life, religion, character traits, and humor. The Zazakî tales that are the subject of this study consist of two versions compiled by Seyîdxan KURIJ, two by İsmet BOR, and one by Roşan LEZGÎN, while for the German tales, the collection of the Grimm Brothers was used. The study is divided into an introduction, two main sections, and a conclusion. In the introduction, the lives and works of the Grimm Brothers are discussed. In the first section, general information on folklore, tales, and motifs is provided. In the second section, the tales of the Grimm Brothers were translated into Zazakî, and the tale texts were included. A comparative analysis of the Zazakî tales and the Grimm Brothers' tales was conducted under the framework of Stith Thompson's motif analysis. The study concludes with a results section.

Keywords: Tale, Zazakî Tales, Grimm Brothers (German) Tales, Grimm Brothers, Comparison.

VATEYO VERÎN

Mîyanê her mîllet de edebîyato fekkî zaf muhîm o. Beynateyê şarê Zazayan de zî sey komelanê bînan dewlemend û hîra yo. Mîyanê edebîyato fekkî de yew cayo muhîm zî estanikî genî. Çendêk nuştişê edebîyatê Zazakî kehan nêbibo zî mîyanê şarê Zazayan de vatişê estanikan berdewam kerdo û cuyayîşê înan ra zî kemî nêbîyê, ge ge keyf ge ge zî yew şîret danê qican û musnayîşê ziwani de zî benê ardimkar.

Xusîsîyetê estanikan zaf î. Muhîmîya înan xusîsîyetî zî alemşumûlî yo. Wexto ko ma ewnîyenê estanikanê dinya zafî estanikî manenê yewbînan teyna nameyî, qehremanî, rolî û karakterî înan kulturê xu gore bedelîyenê eno semed ra zî ma eşkenê vaji estanikî sey însanan bar kenê, vila benê.

Serranê peyînan de estanikanê Zazakî ser o zaf xebatî bîyê. Zafê înan xebatan arîdayîşê estanikan sero yo. Labelê averşîyayîşê ziwani û kulturê yew mîllet teyna pê arêdayîş nêbeno. Ganî muqayeseyê estanikan zî bibo û şarî kulturê yewbînan ra îstîfadê bikero. Ma zî ena xebata xu de qey averberdîşê Zazakî, têveranayîş û muqayeseye estanikanê Birayanê Grimman û estanikanê Zazakî kerdê.

Xebata ma destpêk û di qismî û netîce ra yena meydan. Destpêk de heyat û xebatê Birayanê Grimman nusyayî û qismo yewin de folklor, dehkerayayê estanikan, Xusîsîyetê estanikan û motif ra behs bîyo. Qismo diyîn de zî metne estanikanê Zazakî û metne estanikanê Birayanê Grimman(Almankî) nusyayî û ma panc hebî estanikî Zazakî û panc hebî estanikî Birayanê Grimman(Almankî) pê hetkarîyê kataloga motifê Stith Thompson muqayese kerdî, seypîbîyayîşê û ferqe înan motî ra. Peyniya tezî de ena xebat, sera yew netîce ameya hadrekerdiş û eserekê ma ci ra fayda kerdî çime de ameya nuştiş.

Xebata mi de sere ra heta peynî seba ko wextê xo yo erjayî û qiymetdar dayo ez ayra Mişawîrê tezê xu Doç. Dr. Nebi BUTASIM înan rê zaf teşekur kena. Înan ko ardimê xo ma ra kêmi nêkerdo her roj desteka xu daya, semedê ardimê înan ez verê cu Mamosta Bilal YAKIŞAN û Mamosta Muhemmed Cihangir ÇOTLA rê û dima zî keyeyê xu yo erjayî rê zaf zaf teşekur kena. Keyeyê înan awan bo. Homa înan rê hetkar bo.

KILMNUŞTEYÎ

Çev	: Çevirmen
Ed	: edîtor
R	: rîpel
H	: humar
Ûêb	:û ê bînî
Ûsb	:û sey bînan
Ed.	: Edîtor

DESTPÊK

I. ARMANCÊ XEBAT

Serranê peyênan de estanikanê Zazakî ser o zaf xebatê erjîyayî bîye. Zafê îne xebatan arêdayîşê estanikan sero yo.

Estanikî vateyî şarî yê. Hetê yew kesî ra nênusîyayî. Girdî, degerdarî û qiymetdarî. Semede averberdişê kulturê Zazayan zî xebateyî berzî. xebateyê akademîk de zî nê vateyanê şarî qiymetdarî. Labelê dema kê ma ewnîyenê serê xebatanê enê warî, ma tena arêdayîşê înan vînenê. Edebîyatê Zazayan de xebatê arêdayoxî erjîyayî zaf î. Enê xebatî zî Vateyî şarî vîndîbîyayîş ra xelesinênî. La tena arêdayîş zî nêbeno gera têveranayîş estanikan zî bibo û kulturê yewbînan ra zî îstîfadê bikerî.

Nuştişê Edebîyato Zazakî de heta ewro têvernayîş estanikan nêbîya. Ena semed ra ma çendêk mumkîn bî hendêk estanikanê Zazakî û estanikanê Birayanê Grimman nayî têvara û ma enê estanikan ser o yew muqayese kerdî. Beynateyê estanikanê Zazakî û estnanikanê Birayanê Grimman de ci piyayî û ci cîyayê înan estî ma goreyê motifanê Stith Thompsan mojneyî ra.

II. ÇARÇEWAYA XEBAT

Dehkeraya ina xebat “têvernayîş û muqayese yo” tewirê edebîyatê şarî yo. Semedê ena xebat ma panc hebî estanikî Zazakî û panc hebî estanikî birayanê Grimman(Almankî) tasbît kerdî

Estanikanê Zazakî de di hebî estanik varyantê İsmet Bor, di hebî varyantê Seyitxan KURÛJ û yew hebî zî varyantê Roşan LEZGÎN tercih bîyê. Estanikanê Almankî de zî varyantê Birayanê Grimman tercih bîyê.

III. METODÊ XEBAT

Metodê ina xebat muqayese yo. Semedê ena xebat ma kovar, rojname, kîtaban, kîtabxanê û meqaleyan ra îstifade kerdo. Ziwananê bînan de estanikî senî muqayese bîyî çî xususiyet ser a vîndertî, çî malumat dayî ma ê tesbît kerdî û pê katologa motifê Sitith Thompson estanikanê Zazakî û estanikanê Birayanê Grimman (Almankî) ser o yew muqayese viraştê.

Ena xebatê ma destpêk û di qisman ra yena meydan.

Destpêk de ma heyat û xebatê Birayanê Grimman ser o vindertê. Qismo yewinde ma derheqê çekuya folklor, estanik û motîfan de malûmat dayo.

Qismo diyîn de ma estanikî Birayanê Girmman açarnayî Zazakî û pê katologa motîfê Sitith Thompson muqayesê kerdî, seypîbîyayîş û ferqê înan motî ra. û Peyniya tezi de ena xebat, ser o yew netîce ameya hadrê kerdîş.

IV. BİRAYÎ GRÎMM Û ESTANİKÊ ARÎDAYEYÎ

a. CUYA BİRAYANÊ GRÎMMAN Û XEBATÊ ÎNAN

Birayî Grîmm Jacop Grîmm (1785-1863) û Wîlhelm Grîmm (1786-1859), di nuştoxê eşnasnayeyê estanekanê Almanan ê.

Birayî Grîmm tarîxanê 4 kanuno Peyîn 1785 û 24 Sibatî 1786 de yew keyeyo memur de yenê dinya. Badê cu hîrî lajî birayî û yew zî keyna waya Birayanê Grîmman benê. Nê birayan ra mabeynê tarîxê 1790-1863 de cuyaye Ludwîg Emîl Grîmm rojane ma de eşnasnaye yew resam û girafikkero. Tutîya xwu û serranê mekteba xu der û dorê Hanau û Steînau de vîyarnayî, şexsîyetê birayanê Jacop û Wîlhelm Grîmmanî û degerê keyeyê înan ena dewa ka tutîya înan ravîyarta, tesîrê atmosferê cako cuyayê te de aver şînê. Mergê babîyê înan Philîpp Wîlhelm Grîmmî dima birayê înano yewendes serre Jacop Grîmm qijîya xwu de beno serdarê keyeyê xwu. (<https://www.britannica.com/biography/Brothers-Grimm>)

Goreyê Birayanê Grîmman kulturo fekkî hêdî hêdî no dewr ko ha yo beno vîndî, eno dewr de arîdayîş û nuştîş îdealo-biaqîlo. Newala-bajarê înan ka Hessen û Maîn Kînzîk de semedê arîdayîşê estanekan “ Haxthausen “ û “ Droste Hülshof de nê keyeyan ra ardim girewto. Semedê arîdayîşê estanekan biserran mîyanê şarî de xebetîyayê. Vateyo Verîn ê kitabane xu de estanekê xu yê nuşteyî şarî ra senî goştari kerdê û cara nê estanekî nêbedelînayê û hena-wina kitabane xu de ca dayo ci, îfade kerdo. Estanekê xu yê arîdayeyî zî bi nameyê Kînder und Husmancher (Semedê Keyeyan û Tutan Estanekî) bi di cîldî-tolî çap kerdê. Bi îne xebatanê xu semedê gîyanê biyayîşê kulturê Almanan xizmetêko zaf gird kerdo.(Aytaç, 1983: 251).

Ewro her cayê dinya de enê estanikê eşnasnaye û goştari bîyayeyî, heme zere û zerafetê zîwanê Almanan xu de kirîşnenê. Seba ko Brayanê Grîmman arîdayîşê înan

estaneke de ziwane Almanan bi teferuat tehlil kerdo u wekenito u ziwane inan o ko ewro xu girewtoyî de xizmetêko gird ardo ra

(<https://www.britannica.com/biography/Brothers-Grimm>)

Xebata Birayanê Grîmman a bîn Ferhengo Etîmolojîk o. Her di birayan zî Lutherî ra heta Goethe yî waşto kê yew ferheng hadire bikerê. Semedê in ferhengê eserê heme nuştexan tehlil kerdê. Cîldo verîn yê na xebate serra 1854 de tamam kerdo. Feqet ê mendeyî emrê inan qîm nêkerdo tamam kerê. Badê mergê Birayanê Grîmman ena xebat Akademîya îlmanê Almanan (Deutsche Akademie der Wissenschaften) hete ra serra 1960 de bîya tamam (Aytaç, 1983: 251-253).

Her çendêk derheqê xebatanê Birayanê Grîmman de zaf pînêkerdiş zî bibo, xebate yê inan tuxraya-morê xu daya warê estaneke u şarnasîye-folklor ro zî. Tekrar bîyê wesîleyê gîyandarîya bîyayeyanê fekkîyan. (sözlü anlatılar: bîyayeyanê fekkîyan). Badê xebatanê Brayanê Grîmman ê diwelanê bînan de roşnvîran, şarnasîya dewleta xu sero dest pe xebat kerdo. Walter J. Ong kitabê xwu yo “kulturo nuşte u kulturo Fekkî” de semedê kulturo fekkî Romantîkanê Almanan u Birayanê Grîmman hurmet ci daye hesebno u nameyê inan şuxulîno. (Ong, 2014:2).

b. Eserê Birayanê Grîmman

i. Xebatê Mîyandarî (muşterek / hempar / ortax)

Kînder und Hausmarchen (Semedê Keyeyan u Tutan Estaneke) (1812-1815)
Diedeutschen Sagen (Efsaneyê Almanan) (1816-1837), Deutsches Wörterbuch (Ferhengê Etîmolojîyê Almanî) (1854)

ii. Jacop Grimm

Deutsche Grammatîk (Ziwannasîya Almanî) (1819-1837), Die deutschen Rechtsaltertümer (Rewînîya Almanayaya Fermî) (1828), Die Deutsche Mytologie (Mîtolojîyê Almanî) (1833),
Die Geschichte der Deutschen Sprache (Tarîxê Ziwane Almanan) (1848)

iii. Wîlhelm Grîmman

Die Deutsche Helden-sage (Qehremanê Almanan) (18299) (Aytaç, 1983, 251-253)

QİSMO YEWİN

1.1 FOLKLOR

Folklor hezîneyê yew millet a. Zerriya xu de Edebiyat, kultur û cuyayîşê şarî hewêneno û nesîl ra nesil fek ra fek neql bena û neslanê xu dana şinasnayîş. Ma pê folklor; kultur, Edebiyat û cuyê komelê xo ra benî hayîdar. Tecrube û zanayîşê înan ra îstifade kenî.

Folklor di çekuyan ra yena meydan. Îngilizkî de "Folk" yena manayê şarî "Lor" zê yena menayê zanayîş. Yanî ma eşkenî vajê çekuyê folklor yena menayê zanayîşê şarî.

Çekuya "folklor" yena manaya zanayîşê şarî. Ne çekuye, vere serra 1846 de folklorîstê îngilizan William John Thomsî eşta werte. Heta ke Thomsî derheqê folklorî de na meqale nênuşribî seba folklorî "edebîyato populer" yan kî "antîkîteya populare" amayêne vatene.(Aldatmaz, 2014:21).

Folklor nasnameyê şarî yo. Mirasê komelê ma û pabesteyê heyatê ma yo. Folklor de ma ûrf û edetanê xu cuyayîş, zanayîşê û tecrubeyê komelê xu vînenî. Yanî ma folklor de xo vînenê û xo şinasnenê. Pê folklorê xo cuyêyenê ziwane ma, edebîyatê ma û kulturê ma pê folklor awerşinî.

Pervîn Septîoğlu semedê folklorî Tezê Mastirê xu de îna vata:

"Têkîliya folklor û heyatî monena Şew û roj; eg yewi çînî ba, eya bîni zî nêşkena biba. Her însan miheqeq yew demê heyatê xu di; welidîyayîş, kay, veyve, govend, merg, dua yanî şîn û şayî veyneno û xeberê yî folklorî ra bibo-nêbo, inê çîyan pê unsuranê folklorî ano ca. Çimkî folklor mîyanê heyatî di yo."(Septîoğlu, 2020:29).

Şarê Zazayan nuştayê de zaf erey kewtî. Ziwane kultur û edebîyatê înan fek ra fek ameyî resayî eno roj. Ena semed ra zî zafî malzemeyanê folklorê Zazayan mîyanê şarî de mendê. Arîdayîşê folklorê Zazayan de xebatê ewil destê ziwaneşinas Peter Ivanoviç ra kitabî xo yê "Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldaer (Derheqê kirdan û keldanîyanê zimeyî îrani de cigerayîşî"de ameya

hadrê kerdiş. Serranê peyînan de şarê Zazayan zî folklorê xu sera zaf xebatî viraştî û zafê tezî mastir zî arîdayîşê folklor sera nusîyayî.

Awerşîyayîşê yew millet pê arîdayîşê folklorî yo. Çimkî Yew millet pê kulturê xu qiymet vînenê. Ê pê kulturê xu cuyîyeno. His, Fikir, Edebîyat, kultur, Ziwan û cuyayîşê yewbinan rê tesîr kenî. Ena semed ra zî lazim o kî ma arîdayîşê folklorê xu virazo û kulturê şarê xu neslanê xu rê miras verdo.

1.2 ESTANİK

Ma verê cu naskerdişê estanik sera vinderê. Estanikî, Edeebîyato fekkî de yew cayêko muhîm genî. Bîngêhê edebiyatê şarî yê. Heyat danî kultur. Ma zanênê ke estanikî semedê qijan ê. Qijî bi estanikan a benê pîl. Estanikî xeyalanê înan xemilnenê. Qijî estanikan ra zaf çî musenê, zaf çî bander benê. Wexto verêno de cayê estanikan hîna zîyadêr bî. Qijî bi estanikan kulturê komelê xo nas kenî. Zanênê ke Karakterê estanikan de çî estî ê zî komelê înan de cuyîyenî. Qijî cuyîyaş û kulturê komelê xo ra benî hayîdar.

Zerriya yew estaniki de derheqê kultur, folklor, baweriyê û cuyayîşê a komel ra yew çiyêko muhim ca geno. Hezîneyê yew kulturî û kulturê şarî danî şînasnayîş, Mirasê edebîyatê şarî yê. Mehsulê yew komel nîyê, mehsulê dinya yê. Her çiqas ke çiyê xeyalî bibê zî, heyat û tecrubeyanê şarî ra ameyî meydan. Estanikan de exlaq, edet, toreyan û kulturê komelê înan ca geno. Înaya kê ma eşkenê estanikan yew komel ra ê komel analîz bikerê. Heta inka derheqê estanikan de zaf kîtab, tez û maqale hadrê bîyê. Çi miyane zazayan de çî miyane dinya de pênaskerdoxêko mîyandar semedê estanikan çê nêbiyo. Her nuştox, her arîdayox, her cîgerayox goreyê xu dayo şînasnayîş.

Estanikî, ziwanê Îngilizkî de pê nameyê “tale”, Franskî de “conte”, Tirkî de “masal” Erebkî de “mesel”, Elmankî de “machen” yeno vacîyayîş.

Goreyê Rohat Alakom, “Estanik qîsme-beşê folklorî ya. Nuştoxî înan şarî xo dir eno eser dayo viraştîş.” (Alakom, 2002:11). Ramazan Pertev zî semede estanikan vano “ vateyê şarî yê. Ê ke tede ca dane seruwenî û mucîzeyan, mewzuya înan xeyalî û bifêkî vila bîyê”. (Pertev, 2009:87).

Estanikî, Edebîyatê fekki de cayê ko muhîm genî. Bi demo vîyerte qisey benî û zerrîya inan de yew şîret esto. Qehremanê inan zaf bimarîfet ê. Peynîya estanikan de ê kê holî qezanç kenî û ê kê xirabî ceza genî. Nadîre Guntaş Aldatmaz vana “Peynîya sanikan rind yena. Êyê ke rind ê, ê ser kuwenê. Êyê ke rind ê, şonê resenê miradê xo. Xirabinî kî belayê xo vînenê Bin a tore sanikî, şîret danê”(Aldatmaz, 2014:47).

Estanikî, Tarixê insanan de her çendêk zaf rewîn bo zî xebatê akademik serrê estanikan de badê di Birayanê Grimman ver şinî Estanikî di Birayanê Grimman edebîyatê dinya de zaf qiymetdarî û warîyê akademik de zî rêberî.”Birayê Grimm Jacop Ludwing Grimm (1785-1863) û Wilhelm Karl Grimm (1786-1859) her di birayê dewanê elmanya ra gêrenî û xeberî, efsaneyî, hîkayeyî bi almankî arîdayî bi nameyê seba tutanê kîyeyan estanikî weşîname.(Aykanat, 2013:170).

Edebîyatê fekkî de tewr muhîm estanikî. Û miyanê şarê zazayan de pê zaf nameyo yenî vacîyayîş. Vanê”sanike”, ”estaneke”, ”estanike”, ”estoneke”, ”estonike”, ”vistaneke”, ”vistanike”, ”vistoneke”, ”vistonike”, ”şanike”, ”sonike”, ”sûnike”, ”şonike”... beno ke çend formê bînî zî estbê; la kokê xo tim yew o. (Yıldırım, Bingöl û Lezgîn, 2012:50).

Estanikî pê yew formel dest pêkenî. Mîsal; cêk beno cêk nêbeno, cêk est cêk çin, cêk bîw cêk çinîw’, cayk benû cayk nibenû (Kurij 2014:55), cêk ben cêk nîben (Bor 2015:38), cêykî benî cêykî şunî (Mîrvanî 2012:67), rojêk rojûn mîyun dî, helêkî helûn mîyûn dî (Mîrvanî 2012:33), beno nibeno (Ballikaya 2010:121), tîya bî û çinê bî (Licokic, 2007:59).

Estanikî Zazakîyê ewil 1856 de Herbê Qırım de di eskerî kirdî kî esîr kuwenî destê rusanê û ziwanşinas Peter Ivanoviç lerch enê eskeran ra hîrî hebî estanikî goştarî kerdî û kîtabî xo yê “Forschungen über die Kurden und die İranischen Nordchaldaer (Derheqê kirdan û keldanîyanê zimeyî îrani de cigerayîşî”de nuştî. Estanikê her millet, kulturê mîletî xo muhafeze kenê.

Estanikî panc çeşitî yê:

- Estanikê Heywanan
- Estanikê Rastikênî
- Estanikê Xeyalî

-Estanikê Huyayîşî

-Estanikê Rêzilkî (Aldatmaz, 2014:48).

1.2.1 Estanikê Haywanan

Enê estanikî derg û dila nîyê kilmek ê. Enê estanikan de her haywan yew karakter temsil keno. Sey însanan fikirîyenê, sey însanan qisê kenê. Peynîya enê estanikan de yew şîret esta. Û yew ders u fikir danî kesan.

Mîyanê estanikanê zazayan de enê zafî. (luy û Kerce, luy û Heş, Luy û Mar, Her, Kutik, Pisîngû Dîk û.ê.b)

1.2.2 Estanikê Rastikênî

Karakterî enê Estanikan raştikên ê. Karakterî holî û karakterî xirabî estî. Dehkerayayê enê estanikan mucadeleyê holî û xirabî yo. Peynîya enê estanikan de karakterî holî serfiraz benî û xela genî, karakterî xirabî maxlup beni û ceza genî.

1.2.3 Estanikê Xeyalî

Enê estanik ê estanikan bînan ra derg ê. Karakterî înan cinî, perîyî, ejderhayî û dêvî yê. cayê û dehkerayayê înan raştikên nîyê. Enê estanikan de sêhr(efsun) zafî û mîyanê şarî de zê zaf yenî heskerdiş.

Mîyanê estanikanê Zazakî de ma eşkenî (Şayê Maran û waya Hewt Birayan û.sb.) nimune bidî.

1.2.4 Estanikê Huyayîşî

Mîyanê enê estanikan de Yarî (Henekî, Xax, Nukte) esta. Goşdaranê danî wuyayîşê. Zerriya enê estanikan de yew Şîret esta. Zazakî de zafî enê estanikan mala, axa û şêxan sera yê.

Mîyanê estanikanê Zazakî de ma eşkenî (Mala û di Cinî, û Cinîya Zewişnayî û.sb.) nimune bidî.

1.2.5 Estanikê Rêzilkî

Qehremanê ke enê estanikan de ca genî zafî ser heywan ê. Enê estanikan de hedîseyî pêdima vajîyenê û rêz benî. Û pê ena tertibê zî estanikane heywanan ra cîya benî. Enê estanik yew dersdayîş ra zîyader keyf danî goşdaranê xu.

Mîyanê estanikanê Zazakî de ma eşkenî Pîre û Luy, Zingile û Mingile, Pîre û pisîngê nimune bidî.

1.3 XUSUSIYETÊ ESTANIKAN

Zemanê verînan, şewanê zîmastanan ê dergan de kêfweşîya tewr pîl vatişê estanikan bi. Tabî, vatişê estanikan têna yew kêf û şayî nêbib. Yew mesaj bib, yew şîret bib û yew ders deynî goşdaranê xu. Aversîyayîşê teknoloji ra dima radyo-televizyon, bilgisayar kewt kîyeyan û cayê Tewirê Edebîyatê Şarî girewt. Estanikî zî sey tewiranê bînan muhimîyete xu kerdî vîn. Estanikan de hetê şekil û muhteva ra ena xususîyet estî.

1.3.1 Xususîyetê muhtevayê Estanikan

- Her Estanikê sey yew eserê edebî û estetîkî wazena eşkera yan zî nimitikî mesajan bido goşdaranê xo. Beno ke zafê nê mesajan ra ma ma bi xo ewro zaf fehm nêkîn yan zî ewro êdî zaf manaya nêmesajan çin bo. La eynî sey eseranê hunerê modernê estanikan de zî gelek masajê cîya-cîyayî estê
- Wayîr û miqatkerdoxê înan heme şar bi xo yo
- Estanikî xeyalî yê
- Estanikan de wext û ca eşkera nîyo
- Qehremanê estanikan zaf bimarîfet ê
- Hedîseyê û qehramanî rastikên nîyê
- Peynîya estanikan weş beno. Ê ke holî qezanç kenî. Ê ke holî miradê xu vînenî. Ê ke xirabî ceza genî
- Estanikî yew ders u fikir danî kesî
- Estanikî yew şîret danî
- Estanikî pê yew vateyo standart dest pêkenî

Misal; cêk beno cêk nibeno, cêk est cêk çin, cêk biw cêk çini w', cayk benu cayk nîbenu, (Kuriy, 2014:55), cêk ben cêk niben (Bor, 2013:38), rojêk rojun miyun dı, helêki helun miyun dı, cêyki beni cêyki şuni, (Mîrvanî, 2012:67).

1.3.2 Xususîyetê Şeklê Estanikan

- Estanikî hetê yew kesî ra nêbîyê hadre yan zî nêususyayî, nêameyê meydan.
- Prosesê tarîx de fek ra fek vaciyayî û bîyê anonim

- Estanikan de motifê milî u dînî hema hema çin ê.
- Estanikan de ziwan akerdî yo û famkerdişê înan asan o.
- Estanikî bi demo vîyarte qisey benê.
- Estanikî zafî ser nesîr nusyeyî labela tay estanikan de qismê manzum zê estî.
- Zerriya teki estanikan de vateyê verînan, îdyom, dua, zewt, fiqra û efsane zê ca genî.
- Estanikî sey mesalan û destanan nîyê. Labelê Teki estanikî derg û dila yê.
- Vatîşê înan cend şewî berdewam kenî.

1.4 Motîf

Çekuya motîfî sey şuxulyayîşê heyatê rojaneyî; musîkî, resm, huneranê destan û Edebîyatê şarî de zî şuxulyeno. Labelê şuxulyayîşê heyatî de beşê senaatanê binan ra cîya şuxulyena. verê cu ra hetanê inka derheqê motîfan de xebatî degerdarî û qiymetdarî virazyeyî. Ena xebatî degerdarî û qiymetdarî ra yew zî êyê Stith Thompson o.

Stith Thompson “Motîf îndex of folk lîterature” biname esere xo de motîfî wina dano şinasdayîş: verê cu ra sahib bîyayîşê qabîliyetê cuyeyî yew unsuro qije estanikan a.(Alptekin, 2002:113).

Xebatanê motîfan sero yew cigerayox Arthur Chrîstensen motîfî wina tarif keno: biganeyîya û xo qabul kerdox, goreyî bi qanunêko tarif zorî, bieşkayo goştarîkeran bigîro xo çepal û rêza fikranê îbtîdaîyan ra dima sebako bikewo terkîbanê neweyan tayî weyaxut zaf pare bîyayîşê unsuran o. (Şimşek, 2001:156).

Vesselovskî zî motîfî wina tarif keno: en qismo qijê pare bîyayîşê hîkayayo. (Alptekin, 2002:114)

Tewrê motîfana ke estanikan de şuxulyayê, bi kulturê vatoxî bişeklê cuya vatoxî gore bedelîyeno. Vatox zanayîşê xo yan zî faslê ke eşnawitî, bibedelînayîş înan estanikan de bimotof şuxulînenê. Feqet estanikanê tesbît kerdeyan de, zafî motîfê şuxulyayey înan îndeks de zî eysayenê.

Stith Thompson “Motîf îndex of folk lîterature” biname esere xo de Kataloga motife estanikan wina rêz kerdî.

1.4.1 Kataloga Motîfê Estanikana Stith Thompson

- A Motîfê Mîtolojîk (Şexsiyêti)
- B. Heywanî
- C. Qedexe Kerdiş
- D. Sêhr
- E. Merg
- F. Mucîze
- G. Dêvî
- H. Îmtîhanî
- J. Aqilmend û Gejek
- K. Xapîyayîş
- Î. Agêrayîşe Qeder
- M. Tayînê Ameyoxî
- N. Bext û Qeder
- P. Komelî
- Q. Xela û Ceza
- R. Esîr û qaçaxî
- S. Zilmo Nêbiyaye
- T. Zewaj
- U. Cuyeyî Tebîet
- V. Dîn
- W. Xususîyetê Karakteran
- X. Yarî (Henekî, Xax, Nukte)
- Z. Çend Grubê Motîfan (Alptekîn, 1997:299-300;)

QISMO DIYÎN

2.1 MUQAYESEYE ESTANÏKAN

Verê cu estanika Birayanê Grimmî dima zî estanika Zazakî sey metîn ca dîyeno ci û çimeyê înan peynîya metîne estanik de estî.

2.1.1 Muqayeseye Estanika Sayî Xelatî û Estanika Awa Heyat (Hayat Suyu)

2.1.1.1 Estanika Awa Heyat

Wextêk yew qral bibi. Ino qral hina nêweş bi ke herkesî cuya yî ra omudê xu birnabi. Hîrê lacî yî zaf qehrîyayenê dormaleyê seray de bermenê. Tîya de yew merdîmo extîyar înan vînenno sebebê ino qehrîyayîşê înan perseno. Yî zî vanî; “babîyê ma zaf nêweş o, qet yew derman ci rê fayde nêkeno.” Merdîmo extîyar vano; “ez yew derman zano.”

Laco tor pîl vano; “ez lez vînenno.” Semedê vînayîşê ina awa heyatî qralî ra destur wazeno. Qral “ino zaf taluke yew çî yo, ez mireno hina rind o lacê mi.” Lac zaf israr keno qral netîce de razî beno. Lac kuweno rayîr. Xu bi xu vano; “ez ina awa heyatî bivînî qral mi ra zaf hes keno û textê xu mi rê verdeno.” Epey yew raywanî ra pey yew cure vînenno. Cure perseno; “sebebê ino aceleyê to çî yo?”

Lac vano; “ehmeq ez çî to ra vano ez şîno ça.” Rayîrê xu dewam keno. Labelê cure zaf cigîrya û dima zewt da. Laco pîl tay şîno reseno newela yew koyî. Çîqa şîno newal bena teng ke tede maneno.

Qral rayîrê lacî zaf paweno labelê lac nêyeno. Laco werteyîn semedê awa heyatî qralî ra destur wazeno. Lac rayîrê birayo pîlî ra dewam keno. O zî reseno o cureyî. Cure perseno; “sebebê ino aceleyê to çî yo?”

Lac vano; “Ehmeq to rê çi lazim o.” Rayîrê xu dewam keno. Cure yî rê zî sêhr keno. Laco werteyîne zî rayîrê birayo pîlî ra şino, aya newala tenge de maneno.

Merdimê ke hesudî peynîya înan xirabî ra şina. Birayo qic qralî ra destur wazeno û kewno rayîrê awa heyatî. Laco qic û cure ver yewbînan yenî cure perseno; “sebebê ino aceleyê to çi yo?”

Lac vano; “ez geyreno awa heyatî, babîyê mi zaf nêweş o, mireno.” Cure perseno; “Ti zanê awa heyatî ça de bena?” Lac vano; “ez nêzano.” Cure vano; “Coka ti zê birayanê xu payepîlî nêkerd ez to de beno ardimkar cayê awa heyatî to ra vano. “Ina awa heyatî, hewşa yew şatoyo sêhrin de yew yene ra rijyena. Ez yew gopala asin û di hebî nanan dano to. Pê gopal hîrêvdorî berê şato peru de ber abeno. Zerre de di hebî şerî fek akerde estê. Her yew nan bide yew şerî, şerî sukut vindenî. Dima verê saet duyey awe deker û saet duyey de ber panîyeno.” Birayo qic kewno rayîr. Reseno şato vateyê cure keno ber abeno, şeran sukut keno û keweno hewş. Tîya de çend hebî prensî ronîşte benî. Giştaneyê înan geno û yew zî kalme geno. Yew wade de zî yew keynaya rind vînen. Keyna lacî vînena zaf keyfweş bena û lew nana lacî ya.

Keyna vana; “to ez azad kerda, ino welat beno yê to. Eger ti yew serr cuya pey bêrî ma veyve kenî û zewecîyenî.” Dima zî cayê awa heyatî lacî ra vana. Lac saet duyey ra ver o heta vazdano.

Lac yew wade vînen û vano ez tîya de bine biarisî. Labelê lac hewn de maneno. Hesîyeno xu saet yena duyey, lac bi vazda hetê awa heyatî ra şino. Awa heyatî dekeno hetê berî ra vazdano yew linga yî kewna berî ver birîndar bena. Labelê reyna keyfweş beno çimkî awa heyatî dekerda. Rayîrê keyeyî ser o reyna cureyî vînen. Cure vano; “pê ino kalme yew ordî maxlub beno, pê ina nane zî yew ordî mird beno.”

Birayo qic wazeno ke birayanê xu zî vîno. Cure ra cayê înan perseno. Cure vano “birayê to newala yew koyî de mendî, yî

zaf payepîl bî, mi înan rê sêhr kerd, o ca de mendî.” Bira cure rê zaf rîcakar beno. Cure vano; “temam ez o ca ra xelisneno labelê birayî to zaf hesudî, îfmadê xu ci meya.” Birayî yewbînan vînenî zaf şa benî.

Hîrê birayî raywanî ya xu dewam kenî. Resenî yew ca ceng est o. Şêlik veyşanî ver perîşan bîyo. Qralê ê welatî zor durum de mendo. Birayo qic nano ke şato ra ardo dano qralî. Qral zî ino nano efsunun ordîyê xu ra vila keno. Dima zî kalmeyê xu dano qralî. Qral zî pê ino kalme duşmenan xu maxlub keno. Welat ferah beno. Dima birayo qic kalme û nanê xu tepîya geno pa birayanê xu tepîya ageyreno rayîrê xu dewam keno. Ino wazîyet de di hebîna welatane ra vîyerenê. Kalme û nan danê înan zî, ê welatî felaketan ra xelesyenî.

Hîrê birayî resenî verê derya nişenî yew gemî di birayê pîlî xu mîyan de vanî ma nêşkayê awa heyatî vînî. Eger birayo qic awa heyatî bido babîyê ma. Babîyê ma, ma qralî ra mehrum verdeno. Xu mîyan de vanî; “ma birayo qicî bikiş.” Şewêk birayo qic rakewte beno ma birayo qicî bikiş. Şewêk birayo qic rakewte beno di birayê pîl awa heyatî bedilnenî, firaqa birayo qicî awa derya dekenî. Birayî resenî keye, Birayo qic awa heyatî dano qralî, qral awe weno hîna beno nêweş. Di birayî pîlî awe danî qralî, qral weş û war beno.

Qral, laco qicî ra zaf marazdar beno, çimkî vano lacê mi, mi rê jehr ardo. Di lacanê xu yo pîlane ra vano; “birayê xu berê bikişê.”

Birayo qic her çî ra bêxeber şino seyd. Wezîfeya kiştişî diyeno serseydwanî. Birayo qic û serseydwan mudeyêk pîya rayîr genî. Birayo qic ewnîyeno serseydwan zaf xemgîn o. Perseno; sebebê ina xemgînîya to çi yo?”

Serseydwan vano; “gera ez to ra nêvacî, labelê ez reyna to ra vano. Wezîfeyê kiştişê to qralî dayo mi.”

Lac vano; “mi mekiş ez cila xu ya nexşîn dano to.” Serseydwan zaten nêwazeno lacî bikişo. Cila nexşîn vera vateyê

lacî qebul keno. Serseydwan ageyreno seray. Lac zî yeban de maneno. Mudeyo kilm de nameyê lacî qicî ra hîrê barî zerdî yenî seray. Inê zerdî qralî ke lacî qicî pê nan û kalme tede ardim kerdo qralê ê welatan erşawitî. Qral senîna çim gineno ê zerdan zaf xemgîn beno. Xu bi xu vano beno ke lacê mi bêsuc bo zî. Serseydwan vano destê mi nêgirewt ez lacê to bikişî. Lacê to heyat de yo. Ino vateyê serseydwanî ser o zerra qralî bena rehet. Qral bi telalan çar goşeyê welatî ra xeber erşaweno lacê min o qic eff bîyo eşkeno bêro seray.

Prensês zî (keynaya rind) rayîrê şatoyê xu zerîn virazena. Mihafîzanê xu ra vana kam ke ino rayîro zerîne ra ame ê bigerên seray. O yo ke kişte ra ame megerên seray.

Birayo pîl vano ez şerî prensese ra vacî o yo ke ti azad kerda ez o. Şino vera seray, kişta rayîro zerîne ra şino seray. Mihafîzî nêgenî zere. Dima birayo werteyîn hetê seray ra şino. O zî kişta rayîro zerîne ra şino seray, mihafîzî ê zî nêgenî seray. Birayo qic vano yew serra mi tamam bîya prenses vat bi yew serr cuwa pey ti bêrî ez to de zewecyena. Birayo qic şino vera seray, rayîro zerîne ra astorê xu rameno. Senî reseno vera seray mihafîzî yî genî zerre. Prensês bi şayî verar şina yî vana; “Ina saete ra pey ti qralê ina seray ê. Veyveyê xu kenî, prensês vana babîyê to ti af kerdî. Ez wazena şerî bivînî. Birayo qic şino seraya babîyê xu. Birayano pîlan senî xiyamet kerdo qralî ra yew bi yew vano. Qral wazeno ke ceza bido di birayanî pîlan labelê lacî nîşenî gemî welat terk kenî.¹(Yeğınobalı, 2017:55-65;)

2.1.1.2 Estanika Sayî Xelatî

Cêk ben cêk nîben, yo qral û hîrye laj xwu ben.

Ini qral çimûn ra şîyo, bîyo kûar, hekîm doxtor ûmê pîyeser la kes ci îr qet yo care nêdîyo. Rûjek yew hekim yen vûn:

¹ Ena estanik hetê ma ra Tirkî ra açarîyaya Zazakî

-Wullay dermûn çimûn ti est, la peydakerdîş yi zaf zûar o.

Qral vûn:

Senî, ez yo qral a, dermûn çimûn mi esto û ez nieşkîyen peyda bikir? Ti xwu îr vaj, peydakerdîş yi mi ra.

Hekim vûn:

Dermûn çimûn ti sayî xelatî ye. Sayî xelat dinya ser o tena yew dare sayer a estî û a dar îz kes nîyezûn ha kûmca.

Qral venden hîrye hemi lajûn xwu û vûn:

Dermûn cimûn mi say Xelatî ye, û rî dinya d' tena yew dar a estî. Lakim kes cay ina da nîyezûn. De şîyerîn pîyorê rî dinya ra bigêrîn, şima ra kûmî g' hêveri say xela dî û ard dey mi, pê çîm mi kerd weş, ez ey herindê xwu d' ken qral.

Hîrye hemi biray kuwen reyar û şîn, şîn zaf tay çî şîn çêk raşt çat hîrye reyarûn yen. Her yew reyar ser o yew kere asta û sêr her kerra wa yo nuşte esto.

-Ser kerrê reyar ewilîni ya Nusen, kûm ig in reyar ra şiyor, Hîrye rûej cuwa pey geren a.

-Ser kerrê diyin a nusen, kûm ig in reyar ra şiyor, hîrye rûej cuw a pey geren a.

- Û ser kerrê hîreyin a nusen, in reyar agêr û nagêr o, kûm ig in reyar şiyor, ya geren a, ya nîgêren a.

-Birawo pîl vûn, ez reyarê ewilin hîrye rûejûn ra şin.

-Birawo mîyanîn vûn ez reyarê diyin ra şin,

- birawo qij îz reyarê agêr û nagêr ra şin.

La hema reyar nikowt birawo pîl vûn, ma her kes giştonê xwu bîn kerrê reyar xwu d' nûn rû, kûm ig hêverî ûmê giştonê xwu bîn kerra ra vejen, m ahîn otir zûn kûm ûmo hema neûmo.

Ey bîn vûn, temom.

-Birawo pîl şin, hîrye rûej cuwa pey rasen yo bacar.

- Birawo mîyonîn hîrye aşm cuwa pey rasen yo bacar

-û birawo qij şin nişin, ser reyar yi wa ne is mest ne cis.

Birawo qij pey aşmûn a ho reyar ra şin, her ca dar û dariston hov, heywûn hov, her ca kaş û zinar, hema yo însûn tek raşt yi niûmo. Ûhû rûjek raşt yo yene awk yen, het awk a şin ûnîyen ci eg 'yo mîyerik extîyar kiştê yenî d' xwu qeldo ra.

-Birawo qij vûn, xalo rûej ti xeyr ib.

- Mîyerîk vûn

- Rûej ti îz xeyr ib xwuerto. ti çî çî kes î? Înê henzar serra g' ez ha etya raqeldîyaye, hema yo însûn tek niûmo etya ra ranîvîyert. Ti kûm, ti hê çî geren, ti senî hrûn etya cesaret kerd ûme? Ti nîyezûn in reyar agê û nagêr o?

-Birawo qij vûn

xalo ez zûn in reyarê agêr û nagêr o, la babîye mi çimûn ra şîyo, bîyo kûar, hekîm vûn, dermûn çimûn yi sayî xelatî yê. Ez ha geren sayûn xalat.

Mîyerik extiyar vûn

Xuerto, wûllay gurê ti zaf zûar, say xelat hê baxçê yew dyew id, dyew rîm kowt gûşûn yi, o dej ra ne şew kuwen ra ne z' ruej. Dermûn rîm gûeşûn yi şît şêr o. De ti reyar xwu dewom bik, ti

hîrê aşm cuwa pey rasen kûeşkê şêr, şê rîm kowt gûyîn ye, ver daymîş nîbena.

Ti şî kûeşkê şêr, xwu binimn û pê tîr û tîrkemûmî ya guyin şêr biteqn, wa o rîm ti ra bîyor war. Bo ti segi newe tîr nûn gûyîn ye wa xwu rind bitamarn û binimn.

Ti a hel şêr dest a kûr, ti kena vizîz- vizîz. Egi rîm gûyîn ye ra ûmi, ya bena rihatû vûna, mi bizûnen kûm mi î rina holî kerda, mi ra çi mûrad bikerdên mi dên ci.

Ti o wext vej wûerti û vaj, tay şît xwu bid mi ez sobîna towê nêwazen. Ya şît xwu duna ti, ti o şit gen û hewna hîrye aşm reyar şîn, şîn rasen kûeşke dyew.

Dyew, dej verd daymîş nîben, sarê xwu dûn ey zerrûn ro û rey- rey xemîyen xwu ra şîn.

A hele g' dyew xwu ra şîn, ti a hel yew firsend bivîn, şît şêr gûeş yi k', gûeş yi ca d' ben rihat û wû pa şîn hûn a

Eg wû kowt ra, ti ca d' şûer zere kûeşk, yew ber zere kûeşk ra şîn het pey kûeşk. Pey kûeşk id yew baxçi est say xelat hê o baxçe de' ê. Baxçe d' sayerî zafî yê. Sayerê sayûn xelatî, say ye beriqîyen, sey aqût û elmastî yê.

Ti ca d' a sayeri ra sayûn xwu tira bikir û astûerê xwu niş û xwu wa pey meûn. Ti wexto g' sayûn xelatî tira ken, dar, birra, kûe her çî querrên vûn, berd û berd. Ti gûeşûn xwu big, wa o veng ti meyor. Ti heta nerasê çat hîrye reyarûn, xwu wa pey meûn.

Birawo qij hîrye aşm reyar şîn, şîn rasen vê kûeşkê şêr.

Xwu ver kûeşk id nimnen, mela qaj-wajê şêr a. Wû xwu pelinken, hêdî-hêdî ben nizdîye şêr û pê kemûmî ya yo tîr nûn guyîn şêr a.

*Şêr hendêne yers bena. Lapûn xwu duna darûn birrûn ey
zerûn pîyor şûnena we.*

Axir binêj wext benati ra vîyeren ra, dej şêr nişen, şêr bena rihat.

*Û vûna, ax mi înce bizûnen dê in kûm o, ez in dej ra xelisnawa. Yi
mi ra çi biwaştên mi dên ci.*

A hel birawo qij vejîyen wûerti û vûn

Ez bîya, mi dej ti nişna.

Şêr vûna

De vaj, ez senî bîn ina holîya ti ra vejîyen?

Wû vûn, ez towê nîwazen, tay şît xwu bid mi, mi îr bes o.

Şêr vûna

*La de bîye mi çijûna niş xwu îr bişim. Wû vûn, şît ti ez
nişimen, mi îr lazim, ez ben ken dyew gûeş, wû kûwen ra ez baxçê
yi ra sayûn xelat dizdnen.*

*Şêr vûna, ela towê çînik ti şît mi dekîr. Lakim ina holîya gé
ti mi îr kerda, zaf gird a*

*Ez yo leyîr xwu dûn ti, ti ben in leyîr mi pe howt kûeyûn a
kişen, wa pé veng yi mi meyor.*

*Ti meşke leyîr mi vejen ûn ez ti îr şît xwu ken de, ti ben ken dyew
gûeş.*

*Birawo qij leyîr şêr gen şin rasen pey yew kûey ûja d' ca d'
saribirnen.*

Bena qîrîye leyîr, zirç-baz yi erd ro şin war.

Zerre şêr zaf dejena, di tûl duna ver biraye qîjî d' vejîyen û vûna

Ez inkê ti kena yew lûeqmi, mi tira nîva ti şin pey howt kûeyûn hema saribirnen ti kil eşt mi zerri, la o deajo g'ti mi ser ra darit we, ez ti dûn qê xatîr ey dej.

La birawo qij meşke layîr vejen, şêr şit duna ci, wû şit ken meşk û şêr ûna di muyûn bûeçê xwu z'i tira kena duna ci û vûna eg ti kowt tengî ti in wûîrd muyûn mi vêşnen wû kûwen reyar şin.

Hema howt kûe mendî g' kûeşkê dyew ras, qajdî û wajdîye dyew yena, ard û ezmûn lerzen.

Şin, şin hîrye aşm cûwa pey rasen ver kûeşkê dyew.

Eg dyew ho fek bêr kûeşke xwu d' o,

Ca rahal tê çînîk, bêhûnî verd çîm bî sey adîr û masê, her cay yi herarê gûnîya, ne dindûn fek id mend ne zî cêke yi wo saxlem est, mela her cay gûnî û gûnîyaşer ê. Pîyor dej ver sarê xwu do ey zerun roo towê xwu wa neverdo.

Birawo qij pawen ci dyew wa binêk xemûm ib.

Dyew binêk ben xemûm, xwu ra şin, wû ca d' vazden meşkê şit sinacer gûeş yi ken. Wû senî g' şit ken dyew gûeş, bena xir-xirê dyew, dej yi nişen û ca d' pa şin hûn a.

Lajek ca d' vazden zeri, ûnîyeb ci yew dûerê zerdûn ha ûja d' a. Ca d' zerdûn xwu ken yo heqbi û şin ber het pey ra şin zerê baxçî.

Eh qeydo d' mîyerîk extiyar ci îr tehrîf kerd eynî otîr yo.

Baxçî ho pirrê sayerûn la yew sayer say ye hemina şoq û şemal dûn, reng ra kûwen reng. Rî dînya d' çi reng ti vaj ey sayûn

ra dún tever. Lajek ca d' sayûn xwu tira ken û nişen astûerê xwu û remen.

Wû senî g' baxçi ra kûwen tever, dar, birr, kerri her çî yen zûn vûn, berd ha berd. Berd ha berd.

Lajek qet xwu wa peyd nûnîyen remen yen rasen çat hîrye reyarûn, hema xwu wa pey d' ûnîyeb egi kûe hê yen pîye.

La lajek şin kerrê g' yin giştûnê xwu bin d' ney rûe, şin ver ay kerrûn. Kerrûn ken berz eh eg giştûnê hema hê bind d' é.

Hêverî Biray pîl dima şin

Şin hîrye rûej cûwa pey rasen yo bacar. Bacar id nat gêren ûhû cêk raşt Biray xwu we pîl yen.

Birawo pîl bîyo pir perîşûn, gijik-mijik vejîye ser yo wû mend yo astê yi mend û ho yo aşxwuni d' xebitîyen.

Birawo qij şin zerê aşxvunî û venden biray xwu we pîl vûn

Mi îr yo şûarba biya.

Birawo pîl şin şûarba ûn

wû vûn

Îna şûarbê ti serdîn a, şûer germin ik hema bîya.

Birawo pîl şûarba ken germin ûn, wû yo kûeçik dún pa pê qestikîn a ina hew vûn

sûalê yi kêmi ya.

Birawo pîl şin sûal ûn

wû ina hew vûn

În nûn ti wûişk, şûer mi îr nûno tezi bîya.

Birawo pîl şin nûno tezi ûn birawo qij ûniyen ci, birawo pîl çend ig şin yen, qet yi nisinaşnen. La ina hew birawo qij xwu yi d' dîn sinaşnayîş û biraye xwu we pîl ra vûn

Liya in çi hal ti kowt de?

Birawo pîl vûn wûllay ez ûmeya in zarûni d' perşûn pergende bîya, ez bîya deyndar, lilaj nûna mehtaj, axir in aşxwunecî deyn mi da, ez ha etya d' yi het deyn xwu ver a xebitîyen

Birawo qij vûn, de vend aşxwûnecî ez deyn ti don ma şîn la yew şert mi est.

Birawo pîl vûn şert ti çiyoy?

Wû vûn

Ez deyn tîver a yo deq dîn ser qinê ti ro.

Birawo pîl qebûl ken

wû ûn yo mûer xwu dîn sêr qinê yi ro û deyn yi dîn kûwen reyar şîn, şîn ina rey reyaro g' birawo mîyonîn tira şîyo, şîn o reyar ra şîn.

Hîrye aşm cûwa pey rasen yo bacar.

Bacari ra gêren axir birayê mîyonîn vînen.

Birawo mîyonîn zî eynî sey biraye pîl pîr û perîşan bîyo û yew qewexane de xebitîyeno.

Birawo mîyonîn xwu ra birayon xwu neşinaşnen.

Yi vûn,

de ma r' çay bîya,

Birawo mîyonîn şin çay un

Yi vûn

ina çaye ti bayat a, şûer ma r' çaya tezî bîya.

Wû şin yona çay ûn, yi aye z' deverdên, vûn

îna çaye ti zaf akerdî ya, şûer ma r' yew çaya demlî bîya.

*Wû hûnê şin, hewna çaya demlî ûn, yi vûn, lîya dê hew hol biûn ti
ma nesinaşnen?*

*Wû vûn, lîya de mi rihat verdîn, kar û gurê mi est, ez şima kûmca
ra bisinaşn. La yi hîn xwu dûn yi sinaşnayîş.*

*Birawo mîyonîn zaf ben şayin wû îz eynî sey birayê xwu we pîl
bîyo deyndar.*

*Birawo qij deyn yi îz dûn û yo deq dûn ser qinê yi ro û hîrye hemi
kûwen reyar, vêr xwu dûn hêt welat xwu wa.*

Birawo pîl û birawo mîyonîn xwu mûyon d' mişewri ken vûn,

*În biraye ma wo qij hem sayî xelatî peyda kerd hem îz zaf bîyo
dewlemend, ma îhna şûer keye, rî ma ben sîya, holê yi aya wa g'
ma în cêk bikiş û sayûn yi û zerdûn yi big û ma hema şî keye.
Hîrye hemi zaf tay çî reyar şin, şin cêk rasen sêr yo bîr.*

Birawo pîl vûn

*Qij ma ti we, bîye ma la ken ti mîyone, ti ken war bîr ra
awk biûnc lewi, hem ma şimen hem îz astûer ma şimen.*

Birawo qij vûn temûm.

*Yi la ken yi mîyane wû şin bîr ra awk ûncen lewi, yi awkê
xwu şimen û dûn astûerûn û la ca d' qerifnen, birayê xwu we qij
zerê bîr awk id verdên û şîn.*

*Birawo qij venden nîvenden, yi gêş pa nikûwen, sayûn
ben dûn babîye xwu*

*Babîye yin, hema say nîwerd, pê o rûaşn yin çim yi ben a, ben weş
wûhar.*

Babîye yin vûn

La biraye şima wo qij ho kûmca?

Yi vûn

Wûllay yi ma caverdê û şî,

va mi îr ne say lazim ê. ne z' çîm babîye mi.

Bacar id yo şayî nîyena rû, her kes ben şayîn

Vûn

Laj qral ûmê, say xelat ard çîm yi bî weş.

*Birawo qij çend rûej bîr id mûnen, hîn ho miren axir yen
yi vîr şêr di muye bûeçê xwu dey ci. Ca d' wû ûn ey wûird, muyûn
veyşnen, hend vînen di cind yi verd peyda bî.*

Cind vûn

Ma weşûn niyû ma şenî k?

Wû vûn

Ne weşûnîn ne şenî kirîn, mi itya ra vejîn.

Cînd yi zerê bîr ra vejen.

*Birawo qij dûn ra şin bacar xwu, eg yo şayî ha rûnayî, yo
keyf. Şond cemat qral nişen rû, nat ra wet ra qisê ken. Her kes
mela qalê lajûn qral ken*

*Yi senî fedekar ê, yi senî ovladê salehîn ê... şew xelîyek
vîyerena ra qral vûn, yo merdim çîn yo mi îr yo serwûlaş vaj?*

Laj qralîyo qijkek îz ho cemat id rûnişte.

Laj qij vûn

Eg ti musade ken ez qayîl a yo serwûlaş vaj.

*Birawo pîl û birawo mîyonîn veng ra sinaşnen, eg biray
yino qij hema ho gûnî.*

Wûird Biray îz vûn

*Baw in pûnasek û feqîrek çî zûn serwûlaş vaj, musade bik
ma berz tever.*

Qral vûn

Nîye, meerzîn tever, verdîn wa sewûlaşê xwu vaj.

*Wûird Biray qerqîlyen, tersûn ver şîn pîyeser ra û o pey
d' cêk xwu nimnen.*

*Birawo qij kûwen ci, senî g' mi ina vistonik hetûn îtya vata
eynî o qeyde vernî ra hetûn peynî vûn Û vûn, eg' şîma mi ra
bawer nîken, wûirdîyûn îz tepîyeşîn bîyarîn biûnîn ser qinê yine g
deq mi ser qinê yin ro daye nîyo o wext.*

*La qral emir dûn, wûirdîyûn îz tepişen, ûnîyen ci eg' deq
hûnîk ser qin'e yin ro daye. La hîn qral zûn lajûn yi zur kerd, text
xwu dûn laj xwu qij ey bînûnî z' surgun ken.*

*Mi ra zur, homay ra raşt, mi ûja d' ca verda ez ûmeya. (Bor,
2013:37-43;).*

2.1.1.3 Muqayeseye Motîfan

Nameyê estanika Birayanê Grimman(Elmankî) Awa Heyat(Hayat suyu) o. Nameyê estanika Zazakî Sayî Xelatî ya. Wexto ko ma ewnîyenî enê estanikan; dehkerayayê înan û cayê estanikanê înan manenî yewbînan. Her di estanikan de zî qehraman birayo qij o.

Her di estanikan de zî karakterê qral, hîrî lajî qral û şêr estî. Estanika Birayanê Grimman de karakterî cure esto. Estanika Zazakî de karakterî merdim extiyar ca geno.

Her di estanikan de zî di birayê pîlî temsîlkarê xirabî yê. û karakterî înan manenî yewbînan.

Estanika Birayanê Grimman de qral pê awa heyat şîfa vînenî û beno weş. Estanika Zazakî de qral pê sayî xelatî şîfa vînenî û beno weş.

Her di estanikan de zî birayo qijê karakterê holî yo. Di estanikan de zî birayo qij birayanê xu xelisneno înan rî holi keno.

Her di estanikan de zî peynî de birayê qijî beno serfiraz.

A. MOTÎFÊ MÎTOLOJÎK (ŞEXSÎYETÎ)

Her di estanikan de zî motîfê mîtolojîk tesbît nêbîya.

B. HEYWANÎ

Her di estanikan de zî motîfê heywanan ca girewto. Estanika Birayanê Grimman de wextê ko birayo qijê şîno cayê awa heyat, di hebî şêranê vînenî. Estanika Zazakî de wextê ko birayo qijê rayîra şîno şêr vînenî û tir dano guyînê şêrê rîme guyînê şêr teqneno û şêrê dej ra xelisneno. Şêr ena holîya biraya qijî ra dima ci rê bena ardimkar.

“ Şêr vîna, ela towê çînîk ti şît mi dekîr. Lakim ina holîya gê ti mi îr kerda, zaf gird a, ez yo leyîr xwu dûn ti, ti ben in leyîr mi pe howt kûeyûn a

kişen, wa pê veng yi mi meyor. Ti meşke leyîr mi vejen ûn ez ti îr şît xwu ken de, ti ben ken dyew gûeş.”

C. QEDEXE KERDIŞ

Her di estanikan de zî motîfê qedexe kerdiş ca girewto.

Estanika Birayanê Grimman de wextê ko birayo qijê awa heyat geno ci rê seet 12 ra pê kueşk de mendişê qedex o.

Estanika Zazakî de zî wextê ko birayo qijê sayî xelatî geno. Ci rê xu dima ewnayış qedex o.

“ Ti ca d’ a sayeri ra sayûn xwu tira bikir û astûerê xwu niş û xwu wa pey meûn. Ti wexto g’ sayûn xelatî tira ken, dar, birr, kûe her çî qûerrên vûn, berd û berd. Ti gûeşûn xwu bîg, wa o veng ti meyor. Ti heta nerasê çat hîrye reyarûn, xwu wa pey meûn. ”

D. SÊHR

Estanika Birayanê Grimman de ca dîyayo motîfê sêhrî. Cure birayanê pîlan rê sehr keno û di birayê pîlî miyanê koyan de manenî. Estanika Zazakî de ca nêdîyo sehr.

E. MERG

Her di estanikan de zî mergê xirabî esta. Holî serfiraz benî ê ke xirabî ceza genî ê holî xela genî.

F. MUCÎZE

Her di estanikan de zî ca dîyayo motîfê mucîzê. Birayê qijî qurnazî û fendkarîye birayanê pîlan ra û badîranê kê yenî inan sarrê înan rê xelisyenî û serfiraz benî.

Estanika Birayanê Grimman de birayo qijê merg ra xelisyeno. Fendkarîye birayanê pîlan vecîyeno werte.

Estanika Zazakî de birayo qijkêk bîr ra xelisyeno. . Fendkarîye birayanê pîlan vecîyeno werte.

G. DÊVÎ

Estanika Zazakî de ca diyayo dêvî cînan. Birayo qijê şitê şêrî keno goşê dêvî û dêv kuweno ra. Birayo qijê baxçeyê dêvî Sayî Xelatî ra geno. wextê ko Birayê pîli birayo qijê erzenê bîrê, birayo qijê di muyonê boçe şêrî weşneno di cinî veciyenî werte û birayo qijê xelisnenî.

H. ÎMTÎHANÎ

Her di estanikan de zi ca dîyayo motîfê îmtihanî. Di estanikan de zî birayo qijê îmtihanan ra serfîraz beno dermanê niweşîyê qral vînenno.

Estanika Birayane Grimman de birayo qijê badireyê kê yenî ê sarrê înan ra xelisyeno û cayê awa heyat vînenno.

Estanika Zazakî de zî birayo qijê badireyê kê yenî ê sarrê înan ra xelisyeno û cayê Sayî xelatî vînenno.

J. AGÎLMEND Û GEJEK

Her di estanikan de zî birayo qijê temsîlkarê aqilmend o. Badireyê ke yenî ê sarrê pê aqilê xu ê badîranan rê xelisyeno.

Her di estanikan de birayo qijê fendkarîyê birayanê xu pê aqilê xo erzano werte.

Estanika Zazakî de birayo qijê zê birayane xu xelisneno deq dano birayanê xu rê û ena deq zî ci rê beno yew ispatê.

Estanika Birayanê Grimman de curê aqil dano birayo qijê estanika Zazaki de merdimo extiyar aqil dano birayê qijê.

K. XAPIYAYIŞ

Her di estanikan de zî motîfê xapiyayîş ca girewto. Di estanikan de zî birayê pîlî birayo qijê xapînenî û dermanê niweşîyê qral ci ra genî.

Estanika Zazaki de di birayê pîlî birayo qijê ra vanî ti qijê ma yê, bîye ma la kenî to mîyaneya, û ma to kenî war û ma rê awk biancê dîyarê.

Birayo qijê vano tamam.

La kenî mîyaneyê birayo qijê û şirawenî bîrê. awê ancenî lewê, awa xu şimenî û dima zî la qerifnenî, birayê xu yo qijê zerriya bîr de verdenî û şinî.

Î. AGÊRAYÎŞE QEDER

Her di estanikan de zî motîfê Agêrayîşe Qeder ca girewto. Di estanikan de zî birayo qijê merg ra xelisyeno beno dewlemendê.

M. TAYÎNÊ AMEYOXÎ

Her di estanikan de zî motîfê tayînê ameyoxî tesbît nêbîya.

N.BEXT Û QEDER

Her di estanikan de zî motîfê bext û qeder ca girewto. Di estanikan de zî birayo qijê fendkarîyê birayanê pîlan rê xelisyeno û bext û qederê birayo qijê yaver şino û reseno armancê xu.

Estanika Birayanê Grimman de cure birayo qijê rê beno hetkar.

Estanika Zazaki de zî merdimo extiyar birayo qijê re beno hetkar.

P. KOMELÎ

Her di estanikan de zî lajî qral hîri hebî. Familya; qral û hîrî Lajî. Di estanikan de zî qral û komelê eyê ca genî.

Q. XELA Û CEZA

Her di estanikan de zî motîfê xela û ceza ca girewto. Estanika Zazakî de birayo qijê tîr dano geyunê şêrî rê geyunê şêrî ra rîm yeno û dejê şêrî vînenî û beno rehet. Qe ardimkarîyê birayo qijê şêrî rê zî xela dano birayê qijê.

Di estanikan de zî birayo qijê xela geno û beno qral. Birayê pîlî zê semedê fendakarî û xirabîyê xu ceza genî û welat xu ra kuwenî durî.

Estanika Birayanê Grimman de birayo qijê hîrî dewletan rê ardim keno. Semedê ardimkarîyê birayo qijê hîrî devletî ci rê xela şirawenî.

R. ESÎR Û QAÇAXÎ

Her di estanikan de zî birayo qijê esîr beno û peynî de xelisyeno.

Estanika Birayanê Grimman de qurnazî û fendkarîyê birayanê pîlan veciyena werte û eyê beni qaçaxê û welatê xu ra remenî.

Estanika Zazakî de zî birayê pîlî welatê xu ra surgun benî.

S. ZILMO NÊBIYAYÊ

Her di estanikan de zî birayê pîlî birayo qijê rê heqaret kenî û qey kiştişê ê plan virazenî. Di estanikan de zî birayê pîlî karakterî xirabî yî.

Estanika Zazakî de birayê pîlî birayo qijê bîr de verdenê û terkê merg kenî.

T. ZEWAJ

Estanika Birayanê Grimman de motîfê zewaj ca girewto. Wextê ko birayê qijê şino koşk ra awê heyat ano û koşk de prenses vînenî. Yew ser dima zî birayo qijê û prenses zewijyenî. Estanika Zazakî de motîfê zewaj ca nêgirewto.

U. CUYEYÎ TEBÎET

Estanika Birayanê Grimman de birayê pîlî mîyanê koyan de manenî û koyê yenî piserê. Estanika Zazakî de wextê ko birayo qijê sayî xelatî geno û remeno dar, birr, kerri her çî yen ziwan vanî; berd ha berd, Berd ha berd.

Di estanikan de zî birayo qijê beno dewlemend.

V. DÎN

Estanika Zazakî de ca nêdiyo motifê dînê. Estanika Birayanê Grimman de motifê dînê esto. Cure zewt dano birayenê pîlan rê.

W. XUSUSÎYETÊ KARAKTERAN

Her di estanikan de zî birayo qijê temsilkarê karakterê holî yo û birayê pîlî zî temsîlkarê karakterê xirabinê.

Estanika Birayanê Grimman de curê rêber o.

Estanika Zazakî de merdimo extîyar rêber o.

X. YARÎ

Estanika Zazakî de şêrê sey însanan qisey keno o sey însanan fikirîyeno û ena zî motifê yarî de ca geno.

Estanika Zazakî de yew argo zî ca girewto.

“ Birawo pil qebûl ken, wû ûn yo mûer xwu dîn sêr qinê yi ro û deyn yi dîn kûwen reyar şîn”

Z. ÇEND GRUBÊ MOTÎFAN

Her di estanikan de zî humarê formel şuxulyeyî. Humarê formel 2,3,7,40 î. (Alptekîn, 1997:390)her di estanikan de zi hîrî bira yî.

Estanika Birayanê Grimman de hîrî dewlet, hîrî qral û hîrî lajî estî.

Estanika Zazakî de zî hîrî lajî. hîrî aşm, hirî rayîr û hîrî rojê estî.

2.1.2 Muqayeseye Estanika Zingile û Mingile û Estanika Verg û Hewt Bizêkî (Kurt Île Yedi Keçi Yavrusu)

2.1.2.1 Verg û Hewt Bizêkî

Cek beno cek nêbeno. Wextêk yew bize û hewt bizekî ci benê. Bize leyîranê xu ra zaf hes kerdenê.

Rocêk bize semedê çerayîş şina yeban. Lâyîranê xu ra vana; “ez ha şina yeban çerena xu vergî ra bipawî, eger verg bêro keyeyê ma şima hemine weno. Ino verg bêbext o. Şima vengê yî û linganê eyê sîyayan ra eşkenê nasbikerê.

Lâyîrî vanî; “dayê ti qet mereq meke, ti xeyr şu xeyr bîye ma xu pawenî.” Bize zerrweşî de kuwena rayîr. Mudeyêk cuwa pey ber kuweno. “Lâyîrê mi, mi rê ber akerên dadîya şima ameya.” Labelê lâyîran vengê vergî nas kerdo.

Vanî;

“ti dadîya ma nêya, vengê dadîya ma hina şîrîn û rindek o. Ti verg î. Verg şino kirêc weno vengê xu keno tenik reyna yeno. “Lâyîrê mi, mi rê ber akerên dadîya şima ameya.” Lâyîrî şewake ra ewnîyenî linganê vergî ra nas kenî.

Vanî;

lingê dadîya ma sîya nêye. Ti verg ê. Verg reyna ageyreno şino arewanî ra ardan geno linganê xu pê ardan keno sipî.

Verg ageyreno şino berê bizêkan kuweno.

Vano;

“leyîrê mi, mi rê ber akerên dadîya şima ameya.” Lâyîrî vanî; “ma linganê to bivîne” verg linganê xu mocneno lâyîran. Lâyîrî bawer kenê ber akenê. Lâyîrî çi bivînê, verg vera înan de peyda beno. Her yew lâyîr yew ca de xu nimnena labelê verg şeş

leyîran vînenno û weno. Yew lêyîr nêvînenno. Verg şino verê berî de binê yew dare de rakeweno.

Bize yena veng dana, lêyîranê ci ra veng nêvecîyeno. Lêyîra pêyîn veng dana bize lêyîra xu vecena. Lêyîr vana vergî şeş lêyîrî werdî ez nêdîya. Bize bermena şina teber. Ewnîyena ke verg binê yew dare de rakewte yo. Ewnîyena ke pîzeyê vergî de lêyîrî tewgeyrenî. Bize şina la, derzîn û kardî ana pîzeyê vergî qeleşnena lêyîranê xu vecena û kerran dekena pîzeyê vergî reyna derzena verg nêhesyeno xu.

Verg hewnê xu geno, hesyeno xu zaf teyšan bîyo. Şino awe ser kerreyî pîzeyê vergî de çep-raşt geyrenî. Verg sereyê xu hetê awe beno sereyî ser şino mîyanê awe de fatesyeno. Bize û hewt bizêkî şa benê. (<https://www.masaloku.net/kurt-ile-yedi-keci-yavrusu>²).

2.1.2.2 Zingile û Mingile

*Yew bi, yew nêbi. Yew bize bî, didi zî bizêkê aye bîy. Nameyê bizêka yewe **Zingile** yewe zî **Mingile** bî.*

Her roje bize her di bizêkê xo kerdêne koz. Berê kozî huşk girewtêne û şîyêne yaban. Koyan ra gêrayne, mirdîya xo velg werdêne. Mergan ra çerayne, mirdîya xo vaş werdêne. Şîyêne serê hênîyan, mirdîya xo awa serdine şimitêne.

*Bize, şan de agêrayne keyeyê xo. Bi qiloçanê xo “tik, tik, tik!” dayne ber ro. Kaleyne, vatêne “Mee e e eee! Mee e e eee!”
Û dima ra zî vatêne:*

- Zingila mi, Mingila mi!

Av li gepikan,

Çilo li qoçikan,

² Ena estanik hetê ma ra Tirkî ra açarîyaya Zazakî

Şîr li memikan,

Derî vekin,

Diya we hat...

***Zingile û Mingile** maya xo rê ber akêrdêne. Bize ameyne zere. Velg û vaş û awe û şit dayne bizêkanê xo.*

***Zingile û Mingile** kewtêne ser, mirdîya xo velg û vaş werdêne. Şitê maya xo litêne. Awe şimitêne. Pîzeyê xo kerdêne pirr. Ê verara maya xo de şîyêne hewn a.*

Her roja înan bi no qayde bî.

Mevajêne ke çî rê rojêk vergî zî nêdî ke bize ha dana berê kozê xo ro û vana:

- Zingila mi, Mingila mi!

Av li gepikan,

Çilo li qoçikan,

Şîr li memikan,

Derî vekin,

Diya we hat...

Di hebî bizêkî zî ha aye rê ber akenê û bize şina zere.

*Roja bîne, **vergî** peyê yew zinarî de xo netirna. Temaşe kerd ke bize ha şî yaban. Vergî bineyke xo nat û wet sewexna, dima ra werişt şî verê berî, bi didananê xo “tik, tik, tik!” da berî ro.*

Ê vengê xo kerd sey vengê bize, va:

- Zingila mi, Mingila mi!

Av li gepikan,

Çilo li qoçikan,

Şîr li memikan,

Derî vekin,

Diya we hat...

Zingile va:

*- Willey no veng vengê maya ma nîyo. Bena ke yew cinawir bo.
Yeno ma weno! Ma ber anêkerin.*

Mingile va:

- Ney willey! Maya ma ameya. Ez zaf bîya vêşan. Ma ber akerin.

*Yew Zingile ra, yew Mingile ra. Yewe va “Maya ma ya”, a bîne
va “Maya ma nîya”. Û kewtî pê, yewbînan berd û ard...*

*Axir peynî de Mingile senî ke firsendê xo dî, zıwanokê berî
pey ra kaş kerd û ber abi.*

*Senî ke ber abi, verg kewt bi zere û va “hhaam! hhaam!”
her di bizêkî werdî. Û agêra şî, qula xo de rakewt.*

*Şan de, wexto ke bize ameye keye ke çî bivîno! Berê kozê
aye ha piştî ser akerde. Û ne Zingil a, ne Mingil a!*

*Çimê bize bîy pirrî hesrî. Nat ewnîya, wet ewnîya la ney.
Ne Zingile bî, ne Mingile bî! Gêra-nêgêra, bizêkê xo nêdî.*

*Nişka ra ame vîrê bize ke, nêbo verg bêro bizêkanê aye
biwero. Bize şî verê qula vergî. Vergî ra va:*

- To bizêkê mi dîyê yan ney?

Vergî sond wend, va:

- Willey mi bizêkê to nêdîyê.

Bize va:

- Ez to ra bawer nêkena. To bizêkê mi werdê. Ez ha şina Licê de gerreyê to kena!

Kewt roja bîne, bize û verg pîya şîy Licê ke mehkema bibê.

Wexto ke şîy mehkema, bize satilêk mast xo dest a berd û vergî zî tewreyêk fisî berdî. --Her di pîya şîy verê **hedadî**.

Bize û vergî hal û hewalê xo va.

Hedadî goştarî kerd. Dima ra agêra bize ser, va:

- To mi rê çi ardo?

Bize va:

- Mi to rê satilêk mast ardo.

Hedadî engîştta xo da mastî ro û berde fekê xo. Ewnîya tamê mastî ra. Eh, weş bi.

Hedadî dorê lewanê xo lişt û va:

- Ooxxx! Çi mastêko weş o.

Hedad fetilîya vergî ser de, va:

- To mi rê çi ardo?

Vergî va:

- Mi tewreyêk fisî ardê.

Hedadî gama ke fekê tewreyî akerd ke “ufff!” çi boyêka pîse ameye

. Zereyê hedadî qelibîya. Hedadî ca de fekê tewreyî hewna girêda.

Destê xo nat û wet têşana. Boya pîse vila kerde. Ê va:

- Temam. Ez şîma mehkeme kena.

Xardosê xo ard, qiloçê bize kerdî tûj, tûj, tûj, eynî sey estereyî.

Agêra, didanê vergî zî kerdî kol, kol, kol, eynî sey zengeneyî.

Wexto ke hedadî didanê vergî kerdêne kol, vergî xo rê vatêne qey hedad ha didananê ey keno tûj.

Hedadî va:

- De hadê. Vejîyêne meydan û bidêne pêro. Heq û neheq bellî beno!

De didanê vergî bîyê kolî û qiloçê bize zî bîyê tûjî!

Vergî nêşna çîyekî bikero la bize senî qiloçê xo da kaleka vergî ya raste ro, Zingile va “Me e e eee!” û pîzeyê vergî ra vejîya teber.

Bize fetilîya, qiloçê xo da kaleka vergî ya çepe ro, nara, Mingile va, “Me e e eee!” û pîzeyê vergî ra vejîya teber.

Verg meydan de mirdar bi. Bize zî her di bizêkê xo kerdî verara xo û ameyî keye.

Bize Zingile û Mingile ra va:

- Nêbo ke şîma reyna-reyna yewêkê xerîbî rê ber akerê. Biewnî, verg yeno şîma weno, ha!

Her di bizêkan pîya maya xo ra va:

- Temam. Ma êdî kesê xerîbî rê ber anêkenê.

*Zingile û Mingile pîya verara maya xo de şîy hewn a.
(<http://www.zazaki.net/haber/zingile-mingile-19.htm>).*

2.1.2.3 Muqayeseye Motîfan

Nameyê estanika Birayanê Grimman(Almankî) Verg û Hewt Bizêkî (Kurt Île Yedi keçi Yavrusu) yê. Nameyê estanika Zazakî Zingile û Mingile ya. Wexto ko ma ewnîyenî enê estanikan; dehkerayayê înan û cayê estanikanê înan manenî yewbînan. Her di estanikan de zî qehreman bize ya. Her di estanikan de zî bize pîzeyê verg qelişnena û bizêkanê xu pîzeyê verg ra xelisnena.

Estanika Birayanê Grimman de karakterê bize, hewt bizêkî, û Arwunçî ca girewtî.

Estanika Zazakî de zî karakterê bize, di bizêkî, verg û hedadi ca girewtî.

Her di estanikan de zî verg karakterê xirabî yo û bize karakterê holî ya. Di estanikan de zî karakterê înan manenî yewbinan. Her di estanikan de zî bizêkî goşdarîyê dadîyê xu nêkenî û verg pê qurnazî û fendkarî bizêkan xapinen û weno.

Her di estanikan de zî peynî de bize qezanç kena û bizêkanê xu pîzeyê verg ra xelisnena.

Her di estanikan de zî yew şîret û yew ders dayiş esto.

A. MOTÎFÊ MÎTOLOJÎK (ŞEXSÎYETÎ)

Her di estanikan de zî motîfê mîtolojîk tesbît nêbîya.

B. HEYWANÎ

Her di estanikan de zî motîfê heywanan ca girewto. Estanika Birayanê Grimman de bize, hewt bizêk û verg estî. Estanika Zazakî de zî bize, di bizêkê û verg estî. Di estanikan de zî verg bizêkanê bize xapînenî û weno û bize pîzeyê verg qelişnena bizêkanê xu pîzeyê verg ra xelisnena û waharê bizêkanê xu veciyena.

C. QEDEXE KERDIŞ

Her di estanikan de zî motîfê qedexe kerdiş ca girewto. Di estanikan de bizêkan rê ber akerdiş qedex o.

Estanika Birayanê Grimman de bize bizêkanê xu ra vana nebîyo wextê ko ez kêye de nêbibî şima yew rê ber akerê.

Her di estanikan de zî bizêkê goşdarîyê bize nêkenî û verg înan xapînenî û weno.

D. SÊHR

Her di estanikan de zî motîfê sêhr tesbît nêbîya.

E. MERG

Her di estanikan de zî motîfê mergî esto. Di estanikan de zî mergê vergi esto.

Estanika Birayanê Grimman de bize pîzeyê verg qelişnena, bizêkanê xu pîzeyê verg ra vecena kerran kena pîzeyê verg û derzena. Wextê ko verg şino awê ser rê kuweno awê fatisyen o.

Estanika Zazakî de zî bize qiloçê xo dana pîzeyê vergî rê û pîzeyê vergi qelişnena û bizêkanê xu xelisnena.

F. MUCÎZE

Her di estanikan de ca dayo motîfê mucîze. Di estanikan de zî verg bizêkanê weno û bize pîzeyê vergi qelişnena bizêkanê xu xelisnena.

G. DÊVÎ

Her di estanikan de zî motîfê dêvî tesbît nêbîya.

H. ÎMTÎHAN

Her di estanikan de zî motîfê îmtîhan ca girewto. Di estanikan de zî bize bizakanê xu xelisnana.

Estanika Birayanê Grimman de bize pîzeyê verg qelişnena, bizêkanê xu pîzeyê verg ra vecena kerran kena Pizeyê verg û û derzena.

Estanika Zazakî de zî bize qiloçê xo dana pîzeyê vergî rê û pîzeyê vergi qelişnena û bizêkanê xu xelisnena.

J. AQÎLMEND Û GEJEK

Her di estanikan de zî verg bizêkanê bize weno û bize bizêkanê xu xelisnena. Di estanikan de zî bize temsilkarê aqilmend a vergi zî temsilkarê gejek o.

Estanika Birayanê Grimman de bize pîzeyê vergi qelişnena û bizêkanê xu xelisnena û kerran kena pîzeyê vergi pîzeyê eyî derzena. Wexte ko verg şino awe ser giranîyê kerran ra kuweno awê û fetisyen o.

Estanika Zazakî de zi bize gerreyê vergi kena û yew satilêk mast headî rê bena. Vergê zî tewreyêk fisî ci rê beno û headî vano.

- Temam. Ez şima mehkeme kena.

Hedadî Xardosê xo ano, qiloçê bize kenî tûj sey estereyî û didanê vergî kenî kol sey zengeneyî.

Bize qiloçê xu dana pîzeyê vergi rê pizeyê vergi qelişnena û bizêkanê xu xelisnena.

Bize û headî temsilkarê aqilmendî û vergi zî temsilkarê gejek o.

K. XAPÎYAYIŞ

Her di estanikan de zî verg bizêkane bize xapîneno û vano.

Estanika Birayane Grimman de verg vengê xu keno sey vengê biz, mir û ardu nano linganê xu ser û vano ez dadîyê şima yo. Mi şimarê wer ardo, ber akerê. Bizêkî ber kenî a û verg bizêkan weno.

Estanika Zazakî de zî verg vengê xu keno sey vengê bize û sey bize vano;

- Zingila mi, Mingila mi?

Av li gepikan,

Çilo li qoçikan,

Şîr li memikan,

Derî vekin,

Diya we hat...

Bizêkî xapîyenî û berê kenî a. Verg şino zerrê bizêkanê bize vano.

Î. AGÊRAYÎŞE QEDER

Her di estanikan de zî verg vengê xu keno sey vengê bize û bizêkanê bize xapînenî û weno. Labelê di estanikan de zî bize vergi kişena û bizêkanê xu xelisnena. Di estanikan de zî bizêkî merg ra xelisyenî.

M. TAYÎNÊ AMEYOXÎ

Her di estanikan de zî motîfê tayînê ameyoxî tesbît nêbîya.

N. BEXT Ê QEDER

Her di estanikan de zî bext û qederê bizêkan raşt şina û bize bizêkanê xu merg ra xelisnena.

P. KOMELÎ

Her di estanikan de zî motîfê komelî ca girewto. Bize û Bizêkanê bize yew komelî temsil kenî.

Estanika Zazakî de bize gerreyê verg kena beynatê verg û bize de yew mehkeme virazîyena. Îna mehkeme de hadadî, bize û verga ca geno. verg, hadadî bize yew komelî temsil kenî.

Q. XELA Û CEZA

Her di estanikan de xela û ceza estî. Di estanikan de zî bize xela gena û verg zî ceza geno.

Estanika Biarayanê Grimman de bize pîzeyê vergi qelişnena bizêkanê xu xelisnena û kerran kena pîzeyê verg derzena û peynî de verg mireno.

Estanika Zazakî de bize zî gerreyê vergi kena hedadî rê satilêk mast bena. Vergê zî tewreyêk fisanê ci rê beno. hedadî qiloçê bize keno tuj û dinananê vergi keno kol û bize qiloçê xu dana vergi rê vergi kişena. Bize û hedadî xela genî û vergi zi ceza geno.

R. ESÎR Û QAÇAXÎ

Her di estanikan de zî motîfê esîr û qaçaxî ca girewto. Verg bizêkanê bize weno û bizêkî pîzeyê vergi de esîr manenî.

S. ZILMO NÊBIYAYÊ

Her di estanikan de zi verg yew plan virazeno û bizêkanê weno. Di estanikan de zî verg karakterî xirabî yo.

T. ZEWAJ

Her di estanikan de zî motîfê zewaj tesbît nêbîya.

U. CUYEYÎ TEBÎET

Her di estanikan de zî motîfê cuyeyî tebîet tesbît nêbîya.

V. DÎN

Her di estanikan de zî motîfê dîn tesbît nêbîya.

W. XUSUSÎYETÊ KARAKTERAN

Her di estanikan de zî verg karakterê xirabî temsil keno. Bize karakterê holî temsil kena. Di estanikan de zî holî serfiraz bena.

Estanika Birayanê Grimman de karakterê bize, hewt bizêkî û verg ca geno. estanika Zazakî de bize, di bizêkî û hadadî ca geno.

X. YARÎ

Her di estanikan de zî motîfê yarî ca girewto. Di estanikan de zî heywanî sey însanan qisey kenî û sey însanan fikirîyenî û enî yew keyf danî qijan. Qisey kerdişê û fikirayîşê heywanan motîfê yarî de ca geno.

Estanika Zazakî de bize hadadî rê satilêk mast bena. Verg zî tewreyêk fisanê ci rê beno.

Z. ÇEND GRUBÊ MOTÎFAN

Her di estanikan de zî humarê formel şuxulyeyî. Humarê formel 2,3,7,40 î. (Alptekîn, 1997:390)her di estanikan de zi hîri bira yî.

Estanika Birayanê Grimman de hewt bizêkî.

Estanika Zazakî de zî di bizêkî ca girewto.

2.1.3 Muqayeseye Estanika Her, Kutik, Pisîng û Dîk û Estanika Dawulbazî Bremen (Breman Çalgıcıları)

2.1.3.1 Dawulbazî Bremen

Wextêk yew merdim û herê xu bibî. Her zaf hêzdar bi. Labelê wext vîreno her beno extîyar hêzo verîn nêmaneno, bar ra kuweno. Wayîrê herî xu bi xu vano; “her bar ra kewto ez hîn weyê nêkerî.”

Her, ino fikir ferq keno keye ra vecîyeno kewno rayîr vano ez şino bajarê Bremen. Vano; “beno ke ez Bremen de endamê yew dawulbazî bî.” Rayîr de yew kutikî vînenno.

Her kutikî ra perseno; “Ti çi îna bêhend kewtî.”

Kutik vano; “ez hîn o verîn nêya wayîrê mi seyde kerdenê, ez nêşkema seyde bikerî, ez kerda teber. Ez hîn nêşkema pîzeyê xu dekerî.”

Her vano; “ez ho şino Bremen ti zî mi de bî, beno ke ma yew dawulbazî rona.” Kutik qebul keno. Rayîrê xu dewam kenî. Rayîr ser o yew pisîng vînenî. Pisînge zî extîyar bîya wayîr kerda teber.

Pisînge ra vanî; “ma şinî Bremen, ti zî ma de bîye, ma Bremen de yew dawulbazî ronani.” Pisînge qebul kena. Rayîr dewam kenî yew dîk vînenî.

Tera pers kenî; “ti sekenî tîya de.”

Dîk vano; “Siba meymanê keyeyî yenî wayîrê mi, mi sere birneno.” Dîk rê zî fikrê dawulbazî vanî, dîk qebul keno.

Çar embazî kuwenî rayîrê Bremen. Şew dîyena resenî yew birr. Her û kutik binê yew dare de kuwenê, pisîng û dîk şinê gilê dare. Dîk ewnîyeno ke durî de yew roşnayî asena.

Embazanê xu ra vano;

“yew roşnayî asena, ma veyşanî zî beno ke ma çîyekê werî vîne.” Wirzenî şinê verê keyeyî. Her şewake ra ewnîyeno zere embazî persenî zere de çî est o. Her vano yew sifre est o dormaleyê sifreyî de çend merdimî est ê. Vanê bêrên ma înan bi tersine. Her şino verê şewak, kutik şino paşta herî, pisîng şina paşta kutikî, dîk zî şino paşta pisînge. Heme yew feke ra qîrenî.

Merdimî ke zere de zaf tersenî keye ra remenî. Çar embazî sifre de ronîşenî pîzeyê xu dekenî û ser o şinî hewna. Merdimî durî ra ewnîyenî keye de roşnayî nêasena. Yew embaze xu erşawenî şo biewnî kes est o.

Embaz şino keye tarî yo çîyêk nêaseno. Tarî de çimanê pisîng vînenno vano ke ez adir tafînî senîna destê xu beno pisînge rîyê merdimî de kuwena. Merdim remeno, kutik gaz erzeno linga yî hetê berî ra şino, her payan dano pero verê berî de dîk vendeno.

Merdim remeno şino cayê embazanê xu. Vano;

“meşerên o keye de yew xeybanî est a. Ez eşta çi hal.”
Keye çar embazanê dawulbazî Bremen rê maneno, hîn nêşinê Bremen. Cuyayîşê xu o keye de dewam kenî.
(<https://www.masaloku.net/bremen-calgicilari>³)

2.1.3.2 Her, Kutik, Pisîng û Dîk

Yew dew di yew her benû. No her zaf bîyo kal, hin nieşkenû bar bikirişû. Wahar yi yew merdimî zaf zalim o.

Wi hin niwazenû inî herî wîyekirû, wi herî kenu teber.

Her dûnû ra şinû, her bine şinû, raşt yew kutikî yenû.
Kutik, wexto ki çim ginenû herî, wi venda herî dûnû, vûnû:

-Ti hê sera şinî gueş derg?

-Qe mepers! Ez bîya kal, ez hin nieşkena bar bikirişî, no rid ra waharî mi, ez kerdû teber.

Mi sarê xwi girotû ez ha xwi ri şina.

-Wilay ez zi bîya kal, ez hin nieşkena şuerî pesî ver, ez nieşkena yin querikirî. No rid ra waharî n izi ez eştû teber.

Nibenû ma bibî ûmbazî cîye û xwi ri pîya şimî?

-Benû, la qey nibenû. Bîye ma pîya şimi.

³ Ena estanik hetê ma ra Tirkî ra açarîyaya Zazakî

Her û kutik pîya kuenî rîye şinî. Yi çend sehet şinî, raşt yew pisîng yenî. Pisîng wextigo çim ginena yin.

Ya vûna:

-Gueş derg û sare sîya şima hê sera şinî?

-Wilay ma bî extîyar, wahaî ma hinî niwazenî miqatê ma bî.

Yin ma kerdî teber, ma zi sarê xwi girotû, ma hê şinî. Ma va belka ma xwi ri yew ca di yew star vînî.

-Lîya wilay wahaî mi zi ez kerda teber. Nibenû ez zi ûmbazî şima bî, ma xwi ri pîya şimi?

-La qey nibenû, de ti zi bîye!

Her, kutik û pisîng kuenî rîye pîya şinî. Yi hendê yew ruêj şinî, raşt yew dikî yenî. Dik wextigo çim ginenû yin.

Wi vûnû:

-Gelê way û biarayûn şima hê sera şinî?

-Wilay ma bî extîyar, hin wahaî ma niwazenî miqatê ma bî. Yin ma kerdî teber, ma zi sarê xwi girot, ma hê şinî. Ma va belka ma xwi ri yew c adi yew star vînî.

-Wahaî mi zi ez kerda teber.

Nibenû ez zi ûmbazî şima bî, ma xwi ri pîya şimî?

-La qey nibenû, de ti zi bîye!

Her, kutik, pisîng û dik pîya kuenî rîye şinî. Yi yew çend ruêj şinî, zaf benî vêşûn, hin teqat ra kuenî. Yi vînen î ki durî ra yew duin aysenû.

Yi yewbîn ra vûnî

O durî ra yew duîn benû berz, ma xwi ri o heta şimî, miheqeq uca di yew dew esta, bêlka ma xwi ri bine çîyî werî pêda bikiri.

Yi dûnî ra şinî verî inî bûnî, şinî binî pencira. Yi wazenî bûnî zerre bûnî ra dê îta di çi estû.

Her şinû verî pencira, kutik şinû paştey herî ser, pisîng şina paştey kutikî ser û dîk şinû paştey pisîng ser. Dîk pencira ra unîyenû zerre ra ki çi vînû, zerre wadî di yew sîfre bîyo raşt, biye guêşt mirçikûn sîfrî ser o her çi estû, çend kesî derûdêmarê sîfrî di niştî rue û hê wer wenî.

Dîk çiko dîyo ûmbazûnî xwi ra vûnû. Yin ra yew vûnû bîyerên ma îta di biqêri, wa yî bitêrsî, birêmî.

Dîk dest ci kenû “ Hîîî hîrîîî hîîî hîîî!...” veng dûnû. Pisîng vûna “ Mîyaw... mîyaw... mîyaw...” Kutik vûnû. “ Hew... hew... hew...” laweno. Her vûnû “ îîî îîî...îîî... zirenû.

Ê merdimi ki hê zerre dê tersenî vûnî dê keleşî ûmey. Yi pîyer pîya remenî şinî. Inay ser her pa ûmbazûnî xwi ya şinî zerre. Yi sîfrî ser mişênî rue, pîzê xwi kênî mird. Cuwa pey xwi bi xwi mişevire kenî, vûnî.

Inî remay şî la miheqeq hancî tepîya yênî.

Her vûnû:

-Ez şina teber di pawena.

Kutik vûnû:

-Ez verî berî di pawena.

Dîk vûnû:

-Ez suarnî ser di pawena.

Pisîng vûna:

-Ez zerre di pawena.

Ê merdimî ki remay şî, yi şinî bûn ra durî yew qilî ser nişênî rue.

Wext vîyrerû, benû nîmê şew. Yi xwi myûn di qisê kenî, texmîn kenî ki keleşûn hin kêyê yin terk kerdû, şîyî.

Yi pîyer pîya şinî nizdiyê bunî xwi. Yin ra yew şinû ki zerre keyî kontrol bikirî.

Wi sinî ki şinû zerre asirî ver di çimûnî pisîng vînenû. Çimî pisîng sey pîskeney adirî gizgizyenî.

Wi vûnû dê yew pîskeney adirî yo.

Cixarê xwi nûnû çimûnî pisînga ki cixarê xwi tafînî. A hel di pisîng zît bena pa kuena, ri û tualey yi ûna war. Wi xwi ya pê niûnîyenû, remanû.

Kutik berî ver di xwi erzenû pûncê yi, dîk suarnî ser di qêrenû, her teber di pasguilûn dînû pirye. Myrik remanû şinû ûmbazûn xwi het.

Ûmbazî yi ti ra persenî:

- Ûca di kes êstû, çînû?

- Hin meşuêrîyen ûca, ûca hin m ari lazim nîyû.

Ez şîya zerre pixêrî di adir bi, mi va ez yew pîskene bîgîr, cixarê xwi tafîn.

Yew merdimi hergal kerd mi, rî mi eşt kerdûn ver. Ez ûmeya teber, verî berî di yewî çaqê mi xinçiyer kêrd, ez binêna

*şîya yewî ez eşta payûn ver, yewna suarnî ser ra qerayin, vatîyen
“ Tepişîyen, wa meremo!”.*

*O ruc a pey o bûn pa her çîya her, kutik, pisîng û dîkî ri
mûnenû. Yi îta di bi kêf xwi ciwiyenî. ((Kurj,2014 :214-217;)).*

2.1.3.3 Muqayeseye Motîfan

Nameyê estanika Birayenê Grimmanan(Almankî) Dawulbazî Bremen (Bremen Çalgıcıları) a. Nameyê estanika Zazakî Her, Kutik, Pisîng û Dîk o. Wexto ko ma ewnîyenî enê estanikan; dehkerayayê înan û cayê Estanikanê înan manenî yewbînan. Her di estanikan de zî qehreman Her, Kutik, Pisîng û Dîk o. Her di estanikan de zî her, kutik, pisîng û dik merdiman tersineni kêyeyê İnan genî.

Her di estanikan de zî wahaê heywanan karakterê xirabî yê. Her, kutik, pisîng û dikê karakterê holî yê. Di estanikan de zî karakterê înan manenî yewbinan. Di estanikan de zî her, kutik, pisîng û dikê benî embazê yewbinan û pîya hereket kenî.

Her di estanikan de zî estanik pê teverkerdişê her ra dest pêkena.

Her di estanikan de zî her, eyê heywanan bînan rê beno rêber.

Her di estanikan de zî peynî de her, kutik, psing û dîk xo rê caye cuyayîşê temin kenî.

Her di estanikan de zî yew şîret û yew ders dayiş esto. Pîyayê ra quwwet yeno.

A. MOTÎFÊ MÎTOLOJÎK (ŞEXSÎYETÎ)

Her di estanikan de zî motîfê mîtolojîk tesbît nêbîya.

B. HEYWANÎ

Her di estanikan de zî motîfê heywanan ca girewto. Di estanikan de zî karakterê sernîyan her, kutik, pisîng û dîk o. Wextê ko ma ewnîyenî

temsilkerdîşê karakteran, di estanikan de zî her, kutik, pisîng û dîkê temsîlkarê holî yê. Waharê înan zî temsîlkarê xirabî yê.

C. QEDEXE KERDIŞ

Her di estanikan de zî motîfê qedexe kerdiş ca girewto.

Di estanikan de zî her, kutik, pisîng û dîkê rê cuyayîş qedex o. Di estanikan de zî waharê her, kutik, pisîng û dîk înan terkê merg kenî.

D. SÊHR

Her di estanikan de zî motîfê sêhr tesbît nêbiya.

E. MERG

Her di estanikan de zî motîfê mergî ca girewto. Di estanikan de zî mergê xirabî esta. Di estanikan de zî heywanî biyê extîyar û waharê înan heywanî terkê merg kerdî. Di estanikan de zî her, kutik, pisîng û dîk beni ambazê yewbinan û xu rê cayê cuyayîşe peyda kenî û merg ra xelisyenî.

F. MUCÎZE

Her di estanikan de ca dayo motîfê mucîze. Di estanikan de zî her, kutik, pisîng û dîk merg ra xelisyenî.

G. DÊVÎ

Her di estanikan de zî motîfê dêvî tesbît nêbiya.

H. ÎMTÎHAN

Her di estanikan de zî motîfê îmtîhan ca girewto. Di estanikan de her, kutik pisîng û dîk terkê merg benî enî zî merg ra xu xelisnenî qey cuyayîşê xu ca peyda keni û îmtîhanê cuyayîşê de serfiraz benî.

J. AQÎLMEND Û GEJEK

Her di estanikan de zî her, kutik, pisîng û dîkê temsilkarê aqilmendî yê. Di estanikan de zî heywanî pê qurnazî û fendkarî kelaşan tersineni kîyeyê înan genî xo rê cayê cuyayîşê temin kenî. Di estanikan de zî keleşî temsilkarê gejek î.

K. XAPÎYAYÎŞ

Her di estanikan de yew xapîyayîş esto. Di estanikan de zî, Her, Kutik, Pisîng û Dîkê xo rê geyrenî cayê cuyayîş.

Yew cend roj koyan de cuyiyenî benî veyşan dûrî ra yew cila vînenî qey werdiş hetê cila ra şinî. Gama ke resenî cila, ewnîyenî ke yew kîye yo û kîye de yew sifrê ho rakerde dormalê sifrê de keleşî ronîşti yê. Her, Kutik, Pisîng û Dîk yew fêk ra sewt vejênî û keleşî tersenî vanî qey mahlûqat kewti kîye remenî. Keleşî nîmeyê şewe de peyser yenî nizdiyê bonî xu û înan ra yew şino zerreye kîyeyê kontrol bikero. şino zerre pisîng zît bena penç dana piro, Kutik gaz dano piro, dîk suarnî ser de qeyreno, her teber de pasgulan dana piro. Keleş remeno şino embazanê xu hetê. Vano kîyê ma rê lazim nîyo û şinî. Her, kutik, pisîng û dîkê kîyeyê keleşan de cuyayîşê xu berdewam kenî.

Î. AGÊRAYÎŞE QEDER

Her di estanikan de zî wahaerê her, kutik, pisîng û dîkê înan terkê mergê kenî û heywani merg ra xelisyenî û xo rê cayê cuyayîşê peyda kenî. Peynîyê estanik de zî serfiraz benî.

A. TAYÎNÊ AMEYOXÎ

Her di estanikan de zî motîfê tayînê ameyoxî tesbît nêbîya.

N. BEXT Û QEDER

Her di estanik de zî bext û qederê her, kutik, pisîng û dîkê raşt şina merg ra xelisyenî benî wahaerê kiyeyî û cuyayîşê xo berdewam keni.

P. KOMELÎ

Her di estanikan de zî motîfê komelî ca girewto. Her, kutik, pisîng û dîkê û keleşî yew komelî temsil kenî. Her di estanikan de zî wextê ko heywanî şinî verê kîyeyî zerriyê kîye de keleşî kom biyî.

Q. XELA Û CEZA

Her di estanikan de xela û ceza estî. Di estanikan de zî her, kutik, pisîng û dîkê xela genî û keleşî ceza genî.

R. ESÎR Û QAÇAXÎ

Her di estanikan de zî motîfê esîr û qaçaxî ca girewto. Her, kutik, pisîng û dîkê keleşan tersinenî û keleşî kîyeyê xu terk kenî û remenî.

S. ZILMO NÊBIYAYÊ

Her di estanikan de zi wabarê her kutik, pisîng û dîkê înan terkê mergê kenî. Di estanikan de zî wabarê heywanan karakterê xirabîyê û heywanan rê zilmê kenî. Peynîyê estanikan de heywanî merg ra xelisyenî û serfiraz benî.

T. ZEWAJ

Her di estanikan de zî motîfê zewaj tesbît nêbîya.

U. CUYEYÎ TEBÎET

Her di estanikan de zî motîfê cuyeyî tebîet tesbît nêbîya.

V. DÎN

Her di estanikan de zî motîfê dîn tesbît nêbîya.

W. XUSUSÎYETÊ KARAKTERAN

Her di estanikan wabarê heywanan karakterê xirabî temsil kenî. Û heywanî karakterê holî temsil kenî. Di estanikan de zî holî serfiraz bena.

X. YARÎ

Her di estanikan de zî motîfê yarî ca girewto. Di estanikan de zî heywanî sey însanan qisey kenî û fikirîyenî û danî piyero û enî yew keyf danî qijan. Qisey kerdişê û fikirîyayîşê heywanan motîfê yarî de ca geno.

Estanika Zazakî de her, kutik pisîng û dîkê nameyê nanî yewbînan û beynateyê xo de yarî kenî.

Kutîk her ra vano:

-Ti hê sera şinî goş derg?

Pisînge her û kutik ra vana:

-Goş derg û sare sîya şima hê sera şinî?

Dîke; pisîng, her û kutik ra vana:

-Gelê wayê û birayon şima hê sera şinî?

Z. ÇEND GRUBÊ MOTÎFAN

Her di estanikan de zî motîfê çend grubê motîfan tesbît nêbîya.

2.1.4 Muqayeseye Estanika Eysîk û Fatîk û Estanika Cinderella

2.1.4.1 Cinderella

Wextêk yew merdimî zaf dewlemend beno. Cînîya yî nêweşîya giran kuwena. Cînî mergê xu ra ver keynaya xu ra vana; “Keynaya min a rindek, her wext exlaqê to wa rind bo. O wext Homa to ra hes keno, ez zî cenet ra to vînena. Ino vateyê xu ra pey mirena. Keyna her wext şina mezelê dadîya xu û bermena. Babîyê keyna zewecîyeno.

Cînîya newe, di hebî keynayanê xu, xu de ana. Cînî û keynayê xu zaf xirab benî. Inka zî semedê zirkeyna wexto xirab dest pêkerdo.

Keynayê bînî zî vanî; “ina keynaya ehmeqe zî ma de manena. O yo ke keye de maneno gera bizano qezenc zî bikero.

Hadê qerwaş, wirze şu qeb. Cilanê rindikan keyna ra vecenî, cilanî dirnaye û xiraban danî pera û çekalan textikan kenî ling. Pê keyna zî mexsere kenî. Keyna zî serêsiba ra heta şan kar-gure kena. Serêsiba ra wirzena awe kirişena, adir wekena û wer hadirnena. Şewe zî cayê rakewtişi zî nêvîna. Verê adirî de mîyanê wele de rakewena. Zirkeynayî zî ti ra vanî; “pisînga mîyanê wele.”

Rocêk babî vano; “ez şino bajar ez şima rê çi bîyarî?” Di keynayî vanê; “ma rê cilanê rindikan û mureyan bîya.”

Keynaya xu ra vano;

“rindika mi ez to rê çi bîyarî?” Cînderella vana; “mirê zî yew gilçika dare bîya.” Babî bajar ra ageyreno. Di keynekan rê cilî û mureyan, keynaya xu rê zî yew gilçik ano.

Cînderella zî gilçik bena serê mezêlê dadîya xu de ronena. Cînderella îna bermena ke hesirî ya o gilçik awe diyeno gilçik beno yew dare.

Cînderella roce hîre dorî şina binê ina dare de ronîşena bermena û dua kena. Her dore de yew teyr yena gilê dare de ronena. Cînderella çi wazena teyr ci rê erzena ware. Rocêk qralê welatî yew şayî roneno. Welat de çendêk keynekî rindî est ê şinê şayî. Mîyanê înan rê xu rê yew prenses vîcneno.

Di wayî zirkeynayî zî semedê ina şayî zaf keyfweş benî. Vendenê Cînderella vanî;

“porê ma şane bike, solanê ma pak bike ma şinî seraya qralî.” Cînderella, di wayan hadre kena.

Cînderella bermena demarîya xu ra vana; “ez zî wazena şerî şayîya seray.” Demarî vana; “ti pê ina ximbilîya xu senî şina reqs kena.

Cînderella zaf bermena vana; “destur bide ez zî şerî.”

Demarî vana; “mi yew teştê beqlikan kerdo mîyanê wele eger ti weçînî ez destur dana ti şerî.”

Ino vate ser a Cînderella şina baxçe veng dana teyran vana; “bîyerên mi de beqlikan weçînê.” Heme teyr pîya yenî weçînenî ageyrenî şinî.

Cînderella beqlikan bena dana demarîya xu. Vana;

“ez hîn eşkena şerî?”

Labelê demarî vana;

“cilê to çîn ê, ti nêzana reqs bikerî, ti şerî ti o ca de rezîl bena.”

Cînderella bermena demarî vana;

“mi di teştî beqlikî kerdî mîyanê wele eger ti vîcînî, ti eşkena şerî.;

Cînderella vecîyena baxçe veng dana teyran. Teyr heme yenî, lehzeyeka kilm de vînenî û ageyrenî şinî.

Cînderella bi keyf şina demarîya xu ra vana;

“mi weçînayê.”

Labelê demarîya hesud reyna qebul nêkena vana;

“cilê to çîn ê, ti nêzana reqs bikerî ti ma û xu pîya rezîl kena.” Demarî di keynayanî xu gena şina şayî. Cînderella bermena û şina mezelê dadîya xu binê dare de ronîşena vana;

“ey dare! Xu bihecîne mi rê sîm û zerdan warik.” Yew teyr ci rê sîm û zerrîn cil û solan ana. Cînderella xu xemilnena û rayîrê seray gena.

Demarî û di keynayê xu Cînderella nêşinasnenî. Vanî: “ina prensesa rind kam a gelo.” Prens zerrîya eywan de mîyanê heme keynayan de Cînderella werizneno reqs, hetana nîmeyê şew reqesyenî.

Cînderella vana;

“ez erey kewta ez hîn şina keye.”

Prens vano; “ez to berî keye.”

Cînderella qebul nêkena. Prens wazeno ke keyeyê ina keynaya rind bizano. Cînderella hetê keyeyê xu ya remena. Prens teqîb keno verê keyeyî de vindeno vano ino keye yê kamî yo. Demarî û di keynayê xu yenî prens şino zerre Cînderella xu bedilnayo mîyanê wele de rakewte ya. Prens nêşinasneno.

Roco bîn şayîya seray dewam kena. Cînderella reyna xu xemilnena şina eywan. Prens reyna werizneno reqs.

Şew dîyena Cînderella reyna şina keye, prens teqîb keno. Cînderella resena peynîya keyeyî de xu vîn kena. Prens wayîrê keyeyî paweno. Demarî û di keynayî xu yenî.

Prens vano;

“yew keyneka rind vecîya ina dare.” Dare birnenî kes çîno. Labelê Cînderella cilanê xu yo rindikan vecena teyr benî

mezêlê dadî de ronênî. Prens şino zerre yew keynaya ximbil mîyanê wele de rakewteya.

Roco hîreyîn reyna eynî hal. Prens rayîrê keyeyê Cînderella qîr keno. Wexto ke Cînderella ageyrena keye yew solê Cînderella qîr de maneno.

Prens ino sol geno şino babîyê xu ra vano;

“keynaya ke ez tede zewecîyena ino solo zerrîn linga cî rê bibo.” Zirkeynayî keyfweş benî vanê; “ma ra yew bena prenses” Prens sol dano ci keynaya pîl bena zerre cî rê nêbeno.

Dadî vana;

“giştanê xu tera bike, ti prenses bî, ti peya nêgeyrena.” Keynaya pîl sol kena xu ling. Prensena gena kuwna rayîr. Reseno verê mezêlî yew teyr dare ra vana;

“De tepîya biewnî

Ling mîyanê gunî de

Giştî nêşinê solan

Ya keyna to rê cînî nêbena!”

Prens ageyreno ling mîyanê gunî da ya. Keynaya zureker geno tepîya beno keyeyê ya. Ina dor keynaya qij sol ceribnena ya zî paşnaya xu tera kena. Prens geno şino. Reseno verê mezêlî dere ra yew teyr vana;

“De tepîya biewnî

Ling mîyanê gunî da

Paşna nêşina solan

Ya keyna to rê cînî nêbena!”

Prens ageyreno ling mîyanê gunî da ya. Keynaya zureker geno tepîya beno keyeyê ya.

Prens vano;

“zobîna keynaya şima çîn a?”

Demarî vana;

“yewîna keyna est a labelê zaf ximbil a şima rê nêbena.

Prens israr keno Cînderella yena sol ceribnena. Sol ci rê tam beno. Prens wexto ewnîyeno rîyê Cînderella ya şinasneno vano; “cînê mi ina ya.”

Demarî û di keynayî mat manenî. Prens Cînderella nişneno astorê xu verê mezeli ra vîreno yew teyr vana;

“De tepîya biewnî

Linga bêqusur

Çi rind kewta solan

Cînîya to ina ya!”

Teyr yena serê kiftê Cînderella ya ronena. Prens û Prensos veyveyoko rind kenî. Demarî û di keynayî hesudî heta peynîya emrê xu feqîrî mîyan de cuyayî. (Yeğınobalı, 2017:187-198;⁴)

2.1.4.2 Eşik û Fatik

Cêk ben cêk nîben, yo Eşik bena û yo Fatik bena.

Eşik dadîye ye merda babîye ye hûne zewjîyo yûne cînî arda, a cînî ra z' Fatik bîya.

⁴ Ena estanik hetê ma ra Tirkî ra açarîyaya Zazakî

Eyşik her gure keyî kena û her rûej şina mûngûn id, waxto g' şina vêr mûngûn yo mûnge ye esta, dadîye ye ra, ye r' menda, a mûnga dûermale ey mûngûn bînûn gêrena nîverdena yo, yo het a şîyor.

Eyşik îz ûnîyena xwu, rîyeşte xwu rîyesena.

Dadîye Fatik nîverdena Fatik dest xwu yo guri wa d' sey xûnimûn ha keye d' rûniştî xwu xemilnena. Kef ye çî biwaz ey wena û deverdena.

Eyşik rûejêk hûnce güre keyî kena, dumrîye ye zowde ye kena de û yo ginde pûrt îz duna ci vûna, ber birîyes û kena mûngûn id.

Eyşik şina vêr mûngûn, ya ha rûniştî rîyeşte xwu rîyesena û mûnge ye ha vêr mûngûn ra gêrena, nîverdena mûnge cîyesîyer bikûr,

Eyşik hend vînena yo pîr ti ra vejîya.

Pîr vûna:

Kêne m', sare mi zaf kenîyen, ti nîşkêna mi îr binek sarê mi bisûn?

Eyşik vûna:

Dapîr la qê ez nîşkîyen, ti mi îr sare xwu sêr çaqê min a rûen.

Pîr sare xwu nûna sêr çaqe Eyşik a, Eyşik sare pîr sûnena, nîye tedi rişk verdena nîye z' aspîj.

Pîr bena rihat û vûna:

Kêne m', hûma wû peximber ti ra razî b'. Ez ha binek sarê xwu nûna kuwen ra, bîûn in deri ra. Egi yo awka sûra aşil û zerdi in deri ra ûmê, vend mi ez wurzen xwu ir tay awk şimen.

Pîr kuwena ra xelîyek beynati ra vîyeran ra

Eyşik ûnîyena ci egi yo awka sûra aşil û zerda ha deri ra yena war.

Eyşik vendena pîr vûna:

Dapîr dapîr, awka sûra aşil û zerdi ûme, de wûirz xwu ir awk bişim.

Pîr wurzena bena Eyşik ro, Eyşik rînena a awk ro û vejena, a heli îz wuerti ra bena vîn.

Eyşik xwura rind a, ehindena bena rind, ti vûn ti hak şikit ti ra veta.

Eyşik şina keye,

Dûmrîye ye ûnîyena ci Eyşik ehindena bîya rind.

Dûmrîye ye vûna:

Eyşik, ti se kerd ti hend bîya rind?

Eyşik vûna:

Dayê, le kûm ig şîyor vêr mûngûn hewaw pak big, awka serdîn bişim, vêr mûngûn ra bîger xwu ra ben rind.

Dûmrîye ye rûeja bîn Eyşik keye d' verdena, Fatik kena mûngûn id.

Yo ginde pûrt duna Fatik, zowde ye mehkem kena de tê şina hetûn tevêr dew û gerena a.

Fatik şina mûngîn id, mûnga Eyşik kuwena mîyûn ey mûngûn, her yo mûnga nûna yo het a. Fatik pey ra mûngûn dima in het o het a vazdena, cara visîyena.

Hetûn nîmrûej edal Fatik nîginena, het nîmrûejî ya mûnga Eyšik şina ceri, Fatik xwu ir binek nişena rû, vûna ez hem biarîs hem îz binek rîyeşta birîyes.

De Fatik çir ê guri nîkerd, nîye zûna rîyeşta birîyes nîye towe.

Fatik rîyeşta erzena yo kişt vûna ez xwu ir binek rakûr.

Fatik hema çîm xwu pîyor nîcenê, yo pîr ti ra vejîyena.

Pîr vûna:

Kêne m', sarê mi zaf kenîyen, ti nîşkîyena mi îr binek in sarê mi bisûn!

Fatik vûna:

Dapîr, ez ti îr bisûn.

Pîr sare xwu nûna sêr çaqê Fatik a, Fatik çi rê guri nîkerd, pîyor nîyezûna çow senî sri sînen.

Yo pij gena kuwena sarê pîr, sarê pîr pîyor gûnî û gûnaşîyer id verdena.

Pîr vûna:

Hîn hol kene m'. Ez ha kuwen ra, egi in deri ra yo awka sîyay ûme vend mi, ez wurzen xwu ir yo çilke awk şimen. Pîr kuwena ra, zaf tay çî waxt vîyera ra, Fatik ûnîyena ci yo girawê awka sîyay ûme.

Fatik vendena pîr vûna:

Dapîr, de wûirz xwu ir awk bişim.

Pîr wurzena bena çenglûn Fatik ro, Fatik rînena a awka sîyay ro û vejena. Fatik xwura hend rind nîya, ehindina bena pîs,

*bena bêşexs gîşt ye ben çowt, yo qûapik mîyûn çare ye ya vejîyen,
zinc bena çot sîfet însûnûn ra vejîyena.*

*Fatik şûnd şina keye, dadîye ye çim ginena Fatik, qûrf
kuwena û vûna:*

Weh, kene m' in çi hal ti kowta de?

Fatik vûna:

Daêy, wulay hal hewal îhnaw.

*Hêverî mûnga Eyşik kowt mîyûn mûngûn her yo na yo het
a, ez mûngûn dima visîyawa,*

*Cûa pey yo pîr ûme, mi r ava, de mi îr sare mi bisûn, mi
sare ye sûna û pîr va ez ha kuwen ra, yo awka sîyay ûme vend mi
eaz xwu ir awk şimen,*

*Awk ûme mi venda pîr, pîr bî çenglûn mi ro ez eşta mîyon
a awk, ez hîn îhna bîya.*

Dûmrîye Eyşik xwu erzaena mîyûn cilûn vûna ez nîweş a.

Mîyerde xwu ra vûna:

Mîyerik, ez zaf nîweş a!

Egi ez gûeşt mûngawa sûr niwîr, ez miren!

Mîyerde ye vûn:

*Cinîyek, a mûnge Eyşik a, hem mûngawa zaf hol a, şit
dûna, ma senî saibibirn!*

Ya vûna:

Ez ine, aye nîyezûn, egi ez gûeşt ye niwîr, ez miren.

Cinîyek xwu erzena mîyûn cilûn nîwurzena, mîyerik mecbur mûnen ûn mûnga sari birnen.

Yin hama mûnga sari nîbirnawaa, Eyšik şina, virar şina mûnga xwu ra, dest ken sari ro û vûna:

mûnga mina delal, hê ti saribirnen...

Mûnga vûna:

Xwu meqehr, wa mi saribirn. Ez gûeşt xwu yin îr kent al, ken sey jehr, yi nîeşkîyen gûeşt mi bûer. Teyna ti eşkîyena gûeşt mi bûer. Astûn m' îz meerz, mîyûn yo şara bîrsîmîn ra pîyeş û berz qûwet yo dar a valîyer.

Key g' sare ti kowt teng, bîye biûn astûn mi.

Eyšik qêrena vûna:

Wa b'.

Yi ûn mûnga saribirnen, mûnga gûeşt xwu yin îr kena tal, kena sey jehr, kes nîeşkîyen ti ra hin yo purşî bûor.

Eyšik îr gûeşt ye tal nîyû, sey şekeri yo. Eyšik ûna tay kena sur wena, ey bînî z kena qowirme o darena we, zimistûn wena. Astûn mûnga z' kena mîyûn yo şara bîrsîmîn kena zere qûwet darê valîyer.

Rûjêk delal venden vûn, siwa veywe laj paşa yo, her kes dehwetlî veywî yo. Rueje veywi dûmrîye Eyšik û Fatik xwu besten tîye, xwu xemilnen, lîliknen

Eyšik ra vûn:

Eyšik, ma hê şîn veywi. Ti îz îz zerûn pak bikir, merjû û riz bivijîn hetûn ma ager.

Ûn yo mûne riz û yo mûne merjû ken tîyemîyûn o ye verd nûn rû o şîn.

Eyşik qêrena, zaf bena teng. Hew kuwen vîr ki, egi mûnge ye, ye ra vatib egi ti biya teng biûn astûn mi.

Eyşik şina ûnîyena astûn mûnge xwu ra, egi aste ye pîyor kinc bîrsîmîn, çow verd nîeşkîyen çîmûn xwu akir, hend îg rînd.

Eyşik hetûn gêrena a şina keye egi morcele kowt mîyûn a merjû û rîz pîyor cîyemîyun ra vet.

Eyşik ca d' ey kincûn rîndûn duna xwu ra, xwu xemilnena, ti vûn, yo parçê tîj a. Hemina şoq-şemal duna. Eyşik şina veywi gûevend xwu kena, xincê xwu vejena. Ûhû laj paşay Eyşik vînen, zer kuwen Eyşik,

Şin dadîye xwu ra vûn:

Day, babîye mi ra vaj, wa ca d' veywi biediln, ez ine d' nizewjîyen. Mi xwu ir yewna dîya, ez aye d' zewjîyen.

Cinîye paşay vûna:

Lawê m' la çir ê îhna bîyû,, ti hîn gerabizewîj. Ti rî ma ken sîya!

Laj paşay vûn:

-Dayê, mi yo dîya, ez aye wet kesî d' nizewjîyen.

Ûn veywi edilnen. Laj paşay şin Eyşik wazen, rûej veywî bellûw ken. Ruej veywî yen, dûmrîye Eyşik ûna Eyşik erzena zere tendûr, yo toq nûna sêr tendûr a û tay qût kergûn kena sêr toq û kergûn kena ser. Û Eyşik vera Fatik xemilnena, kena veyv.

Berbûrî û xwendî yen veyv ber, yo dik zît ben sêr berî ya nişen de û venden vûn: qîrr-xîrrîrrîî, Eyşa waki ha tendûr d' a, fata qûapikçarî ha bîn xemil d' a.

Yo, yo çuwa kuwen dîkî ya, dîk fetilnen.

Dik hewna zît ben sêr perjîni ya nişen de û vûn: qîrr-xîrrîrrîû, Eyšîya waki ha tendûr d' a, fata qûapikçari ha bîn xemil d' a.

Berbûrîyûn ra yo kuwena şubhi, şina toq sêr tendûr ra kena berz, eh, egi Eyšîk hûnîka ha zere tendûr d' a. La Eyšîk ûn xemilnên, kena veyv gen û şîn.

Eyšîk hîn zaf tay çî beynati ra vîyeren ra, ci îr yo laj ben, laj paşay hama eskerayîye xwu nîkerda, laj paşay pûelesî yi vejîyen, ben esker. Eyšîk hîn ha vêr vistûrîye û vistowre xwu d' a.

Dûmrîye Eyšîk şina vêr vistûrîye Eyšîk, vûna:

Xûnim, ez siwa kincûn û pilasûn şuwen, wa Eyšîk bîyor mi îr ardim bikir. Vistûrîye ye Eyšîk ra vûna: Kêne m' şûer dadîye xwu ir ardim bik û bîye.

Eyšîk vistûrîye xwu ra vûna:

Xûnim ez hem qayîl nîya, hem îz ez zaf nîweş a, ez nîeşkîyen şîyer.

Vistûrîye ye vûna:

kene m', mi hîn suez do ci, şûer, hem ti yo hewa z' gena.

Eyšîk laj xwu vêr vistûrîye xwu d' verdena û şina.

Eyšîk û dûmrîye ye hetûn şûnd kincûn û pilasûn şuwen, hîn ho ben tarî, Eyšîk dûmrîye xwu ra vûna: Day, hîn bîyû tarî wûik mi îz teyna h okeye d' o, ez hîn şîyer keye.

Dûmrîye ye vûna:

E, hîn xwu ir şûer, lakim, hêverî bîye ez sarê ti biuş, hama şûer.

*Ti ihna sariwo lişin a şiyer keye, vistûrîye ti nîvûna, in senî
însûn, hê vêr derî ra yen sarê xwu nîşit, ihna lişin ûmeya keya...*

*Eyşik, xwu kena zit dûmrîye ye sare ye sawûn kena, kew
ben zere çimûn Eyşik, Eyşik hîn towe ti ra nîesen.*

*Dûmrîye ye ûna yo qewşe derzînûn nûna mîyûn sare ye wa
û pê kûweni wa kuwena, kuwena. Bena qarr-warrê Eyşik, Eyşik
çarnena nîçarnena nîşkena xwu dûmrîye xwu dest ra bixelîsn.
Eyşik xwu zeri d' dûa kena vûna, ya rebbî, ti mi yo teyr kîr ina
kafir dest ra bixelîsn.*

*Hûma dûey ye qrbûl ken, Eyşik bena yo teyr, bîn destûn
dûmrî ra perrena şina. Eyşik bena yo teyr, ay derzînî z' ben sey yo
taj ye sari wa vinden. Dûmrîye Eyşik ca d' şina keye, kincûn Eyşik
duna Fatik ra û Fatik bena paşay.*

Vistûrîye Eyşik çim ginena Fatik vûna:

Weh, Eyşike m', in çi hal ti kowta de?

Fatik vûna:

*Xûnim, yeqîna ez mûsayê tevê nîya, awk û adir nîya, dûn
adîr, tîj û heway do mi îr ez ihna belk ra kowta belk. Şin qij Eyşik
ûn nûn Fatik vera qij îz qêren Fatik vêr nîşin û nîye z' çiji gen.*

*Yo cityer laj paşay est, her rûej şin cit. Eyşik ay cityer
sinasnena, zûna cityer Yin o.*

Cityer rûejek hûnc şin cit ver

Eyşik perrena, nişena gîl yo dar a û vendena cîtyer vûna:

Cotkarooo!

Lawe paşê eskerî ra hatî?

Cityer vûn:

Nehatî.

Ya ina hew vûna:

La porsor û porkejê mi çi hewal o?

Û vûna: Îî, ihhhîî!

Qêrena û hûne perrena şina.

*Îhna yo mûdo derg cityer şin vêr cit, Eysîk şina nişena
gilçe a dar a û vûna:*

Cotkarooo!

Lawe paşê eskerî ra hatî?

Cityer vûn:

Nehatî.

Ya ina hew vûna:

La porsor û porkejê mi çi hewal o?

Û vûna: Îî, ihhhîî!

Qêrena û hûne perrena şina.

*Laj paşay eskerîye yi qedîyena yen keye ûnîyenci cinîye yi
zaf bedilîyawa. Yo qûapik çari wa vejîyo, gîşt bî çowti bîya sîyay,
bîya sey tenî.*

Laj paşay vûn:

*Cinîyek, in çi hal ti kowta de? În gîşt ti qê bî çowt, in çi
qûapiko ti çarî wa vejîyo?*

Fatik vûna:

Mîyerik, mi zaf mereq ti kerd, mi gêşt xwu her go darît yo reyar, mi va, laj paşay in reyar nîyor in reyar ra yen, in ra nîyor in ra yen. In gêşt mi pîyor aye ra bî çowt, in qûapik 'iz hûnc mereq ra ez şew û rûej vêr hewa ya û vor a babîk ti vinderta, in qûapîk mi sari wa ûme, ez bîya sîyay.

Cityer rûejêk hûn eşin vêr cit, Eysîk hûne şina nişena gîl dar a û vendena vûna:

Cotkarooo! Lawe paşê eskerî ra hatî?

Cityer vûn:

Erê, hatî.

Ya ina hew vûna:

La porsor û porkejê mi çi hewal o?

Û vûna: Îî, ihhhîî!

Qêrena û hûne perrena şina.

Cityer şûnd şin keye, şin vêr laj paşay vûn:

Axa, hal-hewal yo teyr ihna wo. Teyr yo tac ha sare ye wa û yena nişena gîl yo dar a û vûna,

Cotkarooo!

Lawe paşê eskerî ra hatî?

Ez vûn: "Nehatî."

ina hew vûna:

La porsor û porkejê mi çi hewal o?

Û vûna: Îî, ihhhîî!

Qêrena pelûn dûna pîyer û şina.

Laj paşy vûn:

Ti siwa şî vêr cit, egi ya hûne ûme, ti vaj, “ gohê mi giran e, parîk were xwar.” Û egi ti eşkîyen mi îr tepîyeş bîya.

Cityer rûeja bîn hûne şin vêr cit, şin bîn dar îd vinden, Eyšik yena û nişena gîl dar a û vûna:

Cotkarooo!

Lawe paşê eskerî ra hatî?

Cityer vûn:

Gohê mi giran e, parîk were xwar!

Eyšik yo gilçi yena war û hûne vûna:

Cotkarooo!

Lawe paşê eskerî ra hatî?

Cityer vûn:

Gohê mi giran e, parîk were xwar!

Eyšik yo gilçi yena war û hûne vûna:

Cotkarooo!

Lawe paşê eskerî ra hatî?

Cityer vûn:

Gohê mi giran e, parîk were xwar!

Eyšik yo gilçi yena war û hûne vûna:

Eyšik hîn bena nizdiye cityer û hûne vendena vûna:

Cotkarooo!

Lawe paşê eskerî ra hatî?

Cityer zît ben Eyšik a kuwen, Eyšik tepişen. Eyšik tepişen ben keye dûn laj paşay. Laj paşay ûniyen ci, yo teyra zaf rind a, çow nieşkîyen verd çimûn xwu qelden ûniyen tace sêr sare ye ra, egi yo qewşe derzînûn ha ye sari wa. Laj paşay ben a qewşe derzînûn ir, ye sari ra vejen, a teyr hûne bena Eyšik.

Laj paşay zaf ben şa û vûn

Eyšik, in çi hal? Tiqê bîya teyr?

Eyšik vûna:

Hal û hewal dûmrîye mi îhna wa. Ez kişta, tehtayi mi kerd û yo qewşe derzînûn pê yo kûeni wa kûwa mi sari ro, ez daymîş nîbîya mi dûa kerd, ez bîya yo teyr, ye dest xelisîyawa.

Laj paşay şin dûmrîye ye ûn, di qatirûn ûn yo ken vêşûn yo ken têşûn. Lingûn dûmrîye Eyšik besten lingûn qatirûn a, a qatira g' vêşûn a vaş ben wet ye d' nûn rû, a qatira g' têşûn a, awk ben wet ye d' nûn rû, a vêşûn xwu kaş kena vaş û têşûn xwu kaş kena awk, pal dûmrîye Eyšik cîye ra şîn, mîyûn d' bena di jê.

La hîn Eyšik û laj paşay keye xwu ken, mi ra zur, hûmay ra raşt Mi ûja d' ca verda ez ûmeya. (Bor, 2013:227-235;)

2.1.4.3 Muqayeseye Motîfan

Nameyê estanika Birayanê Grimman(Almankî) Cinderella ya. Nameyê estanika Zazakî Eyšik û Fatik a. Wexto ko ma ewnîyenî enê estanikan; dehkerayayê înan û cayê estanikanê înan manenî yewbînan. Estanika Birayanê Grimman de qehremanê estanik cinderella ya. Estanika Zazakî de qehremanê estanik Eyšik a. Di estanikanê zî nameyê xu qehreman ra girewto.

Her di estanikan de zî dadîyê qehremanê estanik mirena û babiyê eya zewijyeno.

Her di estanikan de zî karakterê xirabî monenî yewbînan.

Her di estanikan de zî karakterê xirabi demarî û keynayê demarî yê.

Her di estanikan de zî demarî û keynayê demarî keynaya bidadî rê heqaret kenî.

Her di estanikan de zî qehreman keynaya bidadî ya.

Her di estanikan de zî keynaya bidadî rinda.

Her di estanikan de zî heywanî keynaya bidadî rê hetkarî kenî.

Her di estanikan de zî peynî de keynaya bidadî zilm ra xelisyena û bena şa.

Estanika Birayanê Grimman de mirçikî Cinderella rê kincanê anî.
Estanika Zazakî de astê manga ci rê kincanê ana.

A. MOTÎFÊ MÎTOLOJÎK (ŞEXSÎYETÎ)

Her di estanikan de zî motîfê mîtolojîk tesbît nêbiya.

B. HEYWANÎ

Her di estanikan de zî motîfê heywanan ca girewto. Estanika Birayanê Grimm de mirçikî ca girewto. Heywanî Cinderella rê hetkarî kenî. Estanika Zazakî de mirçikî, dîk, morcelê û manga ca girewto. Heywanî Eysîk rê hetkarî kenî. Estanika Birayanê Grimm de mirçikî gureye kîyeyê de Cinderella benî ardimkar. Estanika Zazakî de morcelê gureye kîyeyê de Eysîk rê benî ardimkar. Di estanikan de zî heywanî karakterê ardimkarî.

C. QEDEXE KERDIŞ

Her di estanikan de zî motîfê qedexe kerdiş ca girewto. Di estanikan de zî keynaya bidadî rê şiyayîşe veywî qedex o. Di estanikan de zî qehremanê

estanika çiqas gureyê hol bikerê zî domarî nêverdena qahremanê estanik şiyorê veywî.

D.SÊHR

Her di estanikan de zî heywanî sêhrî yê. Estanika Birayanê Grimman de mirçikî cinderella rê kicanê ana û dar ra erzenî warê. Estanika Zazakî de astê manga Eysîkê rê kincanê ana û asteyê manga beni zerdî.

Estanika Zazakî de pîre Eysîk erzena awe vecena Eysîk hendena bena rindê. Fatik erzene awe vecena fatik hendena ben xirabinê.

E. MERG

Her di estanikan de zî motîfê mergî ca girewto. Di estanikan de zî dadîyê qahremanê estanik merda.

Estanika Zazakî peyniya esnak de “ *Lajê paşayî şino domrîye eyşik ano, di qatiran ano yew keno veyşon yew keno teyşonê. Lingonê domrîye Eysîk besteno lingonê qatiran a, a qatira zî veyşan a vaş beno wet ye de non ro, a qatira zî teyşon a, awe ben wet ye de nanê ro, a veyşona xu kaş kena vaş û a teyşanên xu kaş kena awe, pal domrîye Eysîk cîye ra şinî, mîyan de bena dijê.* ”

F.MUCÎZE

Her di estanikan de zî motîfê mucîze tesbît nêbîya.

G. DÊVÎ

Her di estanikan de zî motîfê dêvî tesbît nêbîya.

H. ÎMTÎHAN

Her di estanikan de zî motîfê îmtîhan ca girewto. Di estanikan de zî gureyê kîyeyî qahremanê estanik rê yew îmtîhan o.

Estanika Birayanê Grimman de lajê qral kuweno cinderella dima.

Estanika Zazakî lajê paşayê kuwena Eysîk dima.

J. AQÏLMEND Û GEJEK

Her di estanikan de zî demarî çendêk qurnazî û fendkarî zî kena û nêresana armancê xu. Di estanikan de zî demarî nêşkêna şayîyê keynaya bidadî bêxerbino.

Estanika Zazakî de mangayê Eyşik aqıl dana eyşik vana ”Xu meqehrî, wa mi saribibirî. Ez goştê xu yin rê kena tal, kena sey jehrî, yi nêşkîyenî goşt mi borê.

Teyna ti eşkîyena goştê mi borî. Aston mi zî meerzê, mîyon yew şara bîrsîmîne ra pîyeşo û berzê yew dar a valîyerê. Keyê sare ti kewtê tengê, bîye biewno aston mi”

K. XAPÏYAYIŞ

Her di estanikan de yew xapîyayîş esto. Di estanikan de zî, qehremanê estanikanê şînî veywi û verê demariye xu agerenî kîye.

Di estanikan de zî domarî gureyê kîye dana qehremanê estanikê û vana ênî gure biqedîne ti zî yena veywi. Labelê qehremanê estanikê gure qedîne û domarî ayê nêbena veywi.

Estanika Birayanê Grimman de demarî lajê qral xapîne keynaya xudana ci. Labelê mirçikê lajê qral ra vana a nîya.

Estanika Zazakî de demarî lajê paşayê xapîne keyneya xu kena veywê dik veneno vano a nîya. Wexte ko Eyşik bena mirçikê demariyê Eyşik, Fatik xemilnena Eyşik vera bena kiyeyê paşeyê û Fatik înan xapîne vana ez Eyşik a.

Î. AGÊRAYÎŞE QEDER

Her di estanikan de zî keynaya bîdadî çendêk biquwet bibo zî peynî de zilmê ra xelisyena. Û qedere aya agerena bena dewlemend.

M. TAYÎNÊ AMEYOXÎ

Her di estanikan de zî motîfê tayînê ameyoxî tesbît nêbîya.

N. BEXT Û QEDER

Her di estanik de zî bext û qederê keynaya bidadî raşt şina zilmê ra xelisyena. Di estanikan de zî zafî kesan keynaya bidadî rê hetkarî kenî. Estanika Birayanê Grimman de mirçikî, estanika Zazakî de manga, pîrê, Dîke û morceleyî ci re benî hetkar.

P. KOMELÎ

Her di estanikan de zî motîfê komelî ca girewto. Estanika Birayanê Grimman de qral estanika Zazakî de paşa ca girewto. Di estanikan de zî demarî qayila keynaya xu bido lajê paşeyê.

Her di estanikan de zi zoriyê bidadî ra behs beno.

Q. XELA Û CEZA

Her de estanikan de xela û ceza estî. Di estanikan de karakterê kê xela û ceza genî yewbîyê. Cinderella û Eysîk xela genî zilmê ra xelisyenî û lajê paşe de rê zewijyenî. demarî û keyneyî demarî ceza genî.

Estanika Zazakî de peynî de demarîye Eysîk îna yew ceza gena “ *Lajê paşayî şino domrîye eysîk ano, di qatiran ano yew keno veyşon yew keno teyşonê. Lingonê domrîye Eysîk besteno lingonê qatiran a. A qatira zî veyşan a vaş beno wet ye de non ro, a qatira zî teyşon a, awe ben wet ye de nanê ro, a veyşona xu kaş kena vaş û a teyşanên xu kaş kena awe, pal domrîye Eysîk cîye ra şinî, mîyan de bena dijê.* ”

R. ESÎR Û QAÇAXÎ

Her di estanikan de zî motîfê esîr û qaçaxî ca girewto. Di estanikan de zî demarî qehremanê estanik nimnena. Estanika Birayanê Grimman de mirçikê cayê Cinderella vana. Estanika Zazakî dikê cayê Eysîk vano.

S. ZILMO NÊBIYAYÊ

Her di estanikan de zi demarî keynaya bidadî rê zilmê kena. Di estanikan de zî keyneya bidadî guranê giran kena keyneya demarî kar nêkena.

Estanika Birayanê Grimman de keyneyê demarî kincanê Cinderella tira genî û kincanê khanê danî pera û sere wela kenî hewna. Wexte ko solî nêşînî keynaya demarî payî, demari giştê keyneyê xu tira kena.

Estanika Zazakî de wexte ko demarî sarayê Eysîk şûena, qewşe derzînûn nona mîyonê sare Eysîk û kuwena.

T. ZEWAJ

Her di estanikan de zê motîfê zewaj ca girewto. Di estanikan de zî zewaj eno qeydi vîyeren; laj û keyna seni ke yewbinan vînenî û zer kuwenî yewbinan.

Estanika Birayane Grimman de Cinderella lajê qral de rê zewijyena.

Estanika Zazakî de Eysîk lajê paşay de rê zewijyena. Estanika Zazakî de berburî yenî Eysîk benî.

Û. CUYEYÎ TEBÎET

Her di estanikan de zî motîfê cuyeyî Tebîet ca girewto. Di estanik zî zilmê demarî, sewirtî, feqirtî û veşanî sera ya.

V. DÎN

Her di estanikan de zî motîfê dînê ca girewto.

Estanika Birayane Grimman de dadîyê Cinderella verî mergê xu Cinderella ra vana insanê ko hol bibo va homa hetkarî to bibo. Cinderella her tim şina sere mezelê dadîyê xu û dadîyê xu rê dua kena.

Estanika Zazakî de Eysîk dua kena vana yarabbim ti mi yew teyr kerî.

Homa duayê Eyşik qebul keno û bena yew teyr zilmê demarî ra xelisyena.

W. XUSUSÎYETÊ KARAKTERAN

Her di estanikan de zî Xususîyetê Karakteran manenî yewbînan. Cinderella, Eyşik, Baba, Lajê qral, lajê paşeyê û heywanî karakterê holî temsil kenî. Ê demarî û keynayê demarî karakterê xirabî temsil kenî.

X. YARÎ

Her di estanikan de zî motîfê yarî ca girewto. Di estanikan de zî heywanî sey însanan qîsey kenî, sey însanan fikirîyenî û enî yew keyf danî qijan. Qisey kerdişê û fikirîyayîşê heywanan motîfê yarî de ca geno.

Estanika Zazakî de Vatişê dîk de zî yew yarî esta. Zê demarîyê Eyşik, Eyşik erzene tendur Fatik xemilnena kena veyv û berburî yenî veyv benî yew dîkê zît beno serê berî ya nişen de û vendeno von:

qîrr-xîrrîrrîî,

Eyşa waki ha tendur de

Fata quapikçarî ha bîn xemil de

Estanika Zazakî de zê Eyşik bena mirçikê firdana şina cityer de rê xeber dana vana:

Cotkarooo! Lawe paşê eskerî ra hatî?

Cityer vono:

Nehatî.

Ya ina hebê vona:

La porsor û porkejê mi çi hewal o?

Ê vona: Îî, îhhhîî!

Qêrena û hunca perrena şina.

Z. ÇEND GRUBÊ MOTÎFAN

Her di estanikan de zî yew formelê rengan esto.

Estanika Birayanê Grimman de mirçikê ke zê Cinderella rê ardim kenî renga înan sipî yê.

Estanika Zazakî de zî pîrê Eysîk erzena awa sura aşil û zerdi Eysîk bena rinde. Ê Fatik erzenê awa sîya û fatîk bena pîsê.

Estanika Birayanê Grimman de formele renga sipî, estanika Zazakî de formele rengê sur û sîya ca girewtî.

2.1.5 Muqayeseye Estanika Elik û Fatik û Estanika Hansel û Gratel (Hansel ile Gratel)

2.1.5.1 Hansel û Gratel

Cêk bên cêk nîbên verê yew game pilî de yew kolîroşo feqîr bî, yew cinîya eyê, yew lajê û yew keyneya eyê cinîya eyê verîn ra bîy. Nameye lajê eyê Hansel û Nameyê keyneya eyê Gratel bî. Nano wêrê eyê xora çîni bî. yew wext o weletê de xela vejîyay. Enê kolîroşo belengaz roj biyenê yew nanê zî nîdîyenê.

Yew şew cinîya xo ra va:

Yew nanê ma zî çino. Ma senî ewnîyenî enî qijan.

Cinîya eyê va:

Goştarîyê mi bik!

Sersibay înan bere mîyanê game, ma ci rê adir wukerê û ma tayê nanê zî bîdi înan û banî gureyê xo. Xora rayîrê kîyeyê nîvînenî û benî vîne. Ma zî înan ra xelisyenî.

Kolîroş va nîbeno cinî. Ez senî qijanê xo geme de teyna verdena. Zerriya mi nîgeno. Cinawirê înan nêdirnenî.

Cinîya eyê va:

Gejek! Bele ma çar hemê zî veyşanî ra bimirê. Ti inka ra tabutanê ma hedrêkerê.

Cinî va û va peynî de koliroş razî kerdê.

Labelê veyşanî ra qijî ra nêkewtî. Xeberdayişê demarî û babîyê eşnawitî.

Gratel berma û va:

Hansel ma sebenî?

Hansel va:

Mêberm Gratel ez inka fikirîyeno.

Senina Koliroş û cinîya xo kewtî ra. Hansel wurişt çaketê xo girewtê berê kerdî a û hedî vejîya teber. Kerreyê spî kerdî cêbanê xu û ameyo zerê.

Hansel va:

Gratel zerriya xo pak tepiş rehet rakor homa ma teyna nîverdano.

Sersibey demarî veyna qijanê va wurzenê ma şinî geme de kolîyanê birnenî. Ê letekê nanê nayê qijan desta û va: nanê xo wextê de biwerê nanê ma çino.

Hansel nanê xo dayî Gratel û hemê pîya kewtî rayirê. Hansel ge ge vineno ewnîyeno xo dima û ewniyeno kîye ra yew çend hebî ewnîya xo dima û ewnîya kîye ra û babîyê eyê va:

Hansel ti çi ra ewnîyenê, ti çira peynî de manenî.

Hansel va:

Ax baba pisînga mî ser banîya ronîştîya ez ewnîyeno aya ra. Cinîya kolîroş va: pisîng nîya. Tîjê dana baca rê. Xora Hansel zî nîewnîyenê pisîng ra her vindertdişê de cêbe xo ra yew kerra spî eştê wuarê.

Wexte ko ameyî mîyanê geme kolîroş kolî ardî û adir kerde wu. Cinîya kolîroş va: şima verê adirê de vinderê ma şinî game de kolîyan birnenî. Gureyê ma biqediyê ez yena veynena şima.

Hansel û Gratel vere adirê de ronîştî. Hetê nimaroj ra nanê xo werdê. û nîzdî ra sewtê dorzin ameyenê. Di qijê gelek wext vindertê. Peynî de rencanê ra kewtî ra.

Wextê ko hewn ra hesîyeyê xo her ca biyo tarî. Gratel berma û va:

Ma inka senî game ra vejîyenî.

Hansel va: binek vinerê wa aşmê vej ma rayîrê kîyeyê xo vînenî. aşmê beriqiya Hansel destê wayê xu girewtê kerreyê spî takip kerdê û kewtî rayîrê. Hetê sersibey ra resayî kîyeyê babîyê xo. Hansel da berê rû. cinîya kolîroş ber kerd a. Hansel û Gratel dî.

Qerra va:

Munzirê! Şima çi ra heta inka game de kewtê ra. Ma va bela şima hinî nîyenî. Kolîroş zaf bi şa. Çimkî poşmanê bo.

Badî yew wextê ko kilm a welatê de yew xela pîl bî. Ê yew şew domarî kolîroş va çiyêk ma nêmend teyna nime yew nanê menda ma inka sekeni ma gereka enî qijan xo sarê ra vejê ma ena hebi înan ber ca yo durî va xelasê înan çinîbo. û sewtê domarî şî qijan zî.

Koliroş mecbur qabul kerd. Kolîroş û cinîya xo senî kewtî ra hansel wuriştwi û hetê berê ra şî. Labelê demarî bere kilit kerdî bi. Hansel nîeşkîya vejîyo teber.

Hansel va:

Mêberm Gratel homa hol ma teyna nîverdano.

Sersibay domarî veyna qijan û va wurzenê. Tayê nanê da qijanê û kewtî rayîrê. Hansel nanê xu cêbe xu de pirişna û kerdê wuarê.

Demarî Hansel û Gratel berdê mîyanê geme û ci rê adir kerdî wê. Û va roşenê eg hewnê şiam amî şima eşkenî binek rakorê. Ma şinî kolîyan birnenî. Key gureyê ma qedîya ma yenî şima genî.

Hetê nimaroj ra gratel nanê xo ra barê Hansel da û înan nanê xo verdê kewtî ra. Şani dîya kamî nîameyo. Şewê hewn ra hesîyê xo.

Hansel va:

Vinerê wa aşmê vejîyo. Mi nanê kerdo wuarê ma nanê takip kenî û ma rayîrê kîyeyê xo vînenî.

Aşmê beriqêya wiriştê kewtî rayîrê labelê o nanê ko pirişnayo kerdê wuar nîdî. Çimkî mirçikanê nanê wêrdibi. Hansel va:

Gratel ez inka rayîrê keno raşt. Labelê nîeşkîya raşt kero. Yew roj peya şî û biyî rencanê binê yew darê de kewtî ra.

Hîrî rojê peya gerayî labelê nîeşkîyê rayîrê raşt kere. Hansel yew mirçika spî dî. Mirçikê firda û Hansel û Gratel'ê kewtî mirçikê dima û şîyî yew kîyeyê dewê. Mirçikê şî serê banî.

Qijê ameyî nîzdîyê banî wextê ke ewnîyeyî banê pasta û nanê rê pencere zî şeker ra virazyayo.

Hansel va:

Ma şî zerrî û ma xo mirdîk û va ez sere banî weno ti zî pencere banî biwerê.

Zerê ra yew sewtê ko weş vejîya va şîma kamî. Qijan va ma qijê cenetî. Ê berê bi a. Yew pîra extîyar vejîya teber. Hansel û Gratel zaf terseyî. Cinîya extîyar sarê xo şa tîye va ax qijî şîma ça rê vejîyê bîyenê zere cayê mi de bi manê. Mi ra xirabî nîyena. Ê destê qijanê piştê di berdê zere.

Sere masa de şeker, say, gozî findîq bibî. Ê di hebî zî cayê weş zî biy. Wextê ko Hansel û Gratel kewtena ra vate ke hewnî cenete di.

Cinîya extîyar weş ewnîyenê hansel û Gratel labelê înan nîzananî kî ena yew cadiya xirabîna. Çime aya weş nîdîyenê. Feqet weş buyê girewtenê.

Cadi sersibay şî wadeyê qijanê ewnîya Qijanê ra va ox ci wêre ke weşî. Ê Hansel'e kaşkerdî berdê eşte qefesê. veyna Gratel va şiyerê awê biyarê. Ma qê Birayê to çiyêko weş pojê. Va xurtê bi ez eyê wena.

Gratel zaf berma labelê mecbur sey cadi kerdê cadi qê Hansel wêrî weşî potî. Her sersibay cadi amênê vere qefes kiştê hanselî kontrol kerdê û vatenê xurtê ez eyê biwerî. Hansel zî tima tim yew astê kerde derg û motê cadi.

Beynatê ra çar heftê vîyertê bi. Cadi veyna Gratel û va şu awê bîyarê ez hansel'î pojena û wena.

Gratel mecbur mendê û şî awê ardê adirê kerdê wu.

Cadi va:

Ma ewilê nanê erzenê firin mi firin vistê ta û mi mîrê alawutê. Şîyerê zerê biewnê firn biya germînê.

Gratel va ez nêzena senî bîkerî senî şîyerê zerê.

Cadi va ti senî nêzana ez pê ena extîyarê xu zana û wiştê pay hetê firan ra şî sareya xu berdê zerriya firinê.

Gratel tan verdîya piro û cadi kewtê firinê û Gratel berê firin qefilna. Hansel qefes ra vetê û kewtî kîyeyê cadi zerdî û kerrayê qiymetdarî girewtî kewtî rayîrê.

Di seet peya şî raşt yew çemê amayî. Hansel va ma nêşkenî ena çemî ra şîyerî.

Gratel va yew werdêka spî esiyena werdêk ra va werdêk înan awê ra xelisna. Yew muddet peya şî û kîyeyê babî xu dî.

Şî zerrî demarîya înan zî merdê bî. babîyê înan keyfweş bi. Verar şî yewbînan. Wextê ko verar şî yewbînan cêbe Hansel ra zerdî û kerreyê qiymetdar kewtî. Gratel zî cêbe xo ra zerdi û kerreyê qiymetdar vetî û xemgînê înan qedîya, bîyî şa. (Yeğınobalı, 2017:199-211;⁵).

2.1.5.2 Elik û Fatik

Cêyk benû cêyk nibenû, di biray bênî. Înî birayûn ra yew mirenû, di qijî yi mûnênî. Qijûn yi ra yew keyna ya yew lac û. Nûmê lacêk Elik û nûmê kêyne ki zi Fatik a.

Elik û Fatik kê apî xwi di mûnênî, apî yini ûnîyenû yin ra. Elik û Fatik timûtîm şîni diiwar vêr, gawûnê kênî.

⁵ Ena estanik hetê ma ra Tirkî ra açarîyaya Zazakî

Cinîyê apî yini qet yin ra hes nîkêna. Her ruej di nûnûn wişkûn dûna yin, yi sêrsibay ra hetûn şûnd pê inî di nûnûn cûyênî.

Yew keynay apî yini zi esta, nûmê yay Eyšik a. Eyšik timtim ha kêye di rueniştî. May Eyšik zaf hol ûnîyena ti ra, çîyo weş dûna ci, la hûncî zi Elik û Fatik zaf rind î, sur û sip î, qelafet î, Eyšik zer, çequer a, qet xwi nîna, feqir a.

Ruejêk may Eyšik ti ra vûna:

-Êr ti zi yin a şûe diwar vêr, temaşe bikir dê yî se kêni.

A ruej Eyšiki zi yin a şina diwar vêr. Yi dew ra kuwenî dûr, Eyšik ûnîyena ki Elik û Fatik esturî mûnga kerd xwi fek hûnî esturî mûnga sipênî. Ya dûna ra şina yin het, vûna:

-Şima hey se kêni?

Elik û Fatik vûnî:

-Eyšik, çoy ra mevaci, ti zi bîye bisip!

Eyšik zi şina esturî mûnga sipena, yew şitû şîrin tira yenû. Eyšik ecîyeb mûnena. Yi şûnd diwar beni kêye.

May Eyšik tira persena, vûna:

-Tû ç idi çi nidi?

Eyšik ti ra bîyayê a ruej vûna.

Cinîyek cadî ûna cilûn xwi kenar a, vûna:

- Ez niweş a, ez ha mirena!

- Miyerdê xwi ra vûna:

-Ti gereka mi ri mûngaya buer sara bibirni!

- Myerik vûnû:

*Cinîyek, ma sinî mûnga buer sara bibirnî, mûnga buer hol
yew mûnga ya.*

Cinîyek vûna:

- Nîye, çare çîn û, ti gereka mûngaya buer sara bibirni!

*Elik û Fatik qehrîyenî. Yi dûnî ra şinî mûngaya buer veri di
bermenî.*

Mûnga vûna:

*Mebêrmîyen! Wa mi sara bibirnî, guêşt mi yini ri tal û. Yi
nişkênî guêşt mi bûrî, la şima ri şîrin û. Şima guêşt mi bûrîyeni û
estûn mi bêriyeni teber dew a yew cay bikênîyeni û zerre çal
kirîyeni. Şima dinya ra çinay biwazî estê mi şima ri beni owi, kûm
waxti go şima ri taway lazim bi, şûerîyeni çal bikenîyeni şima êy
çî tê vînênî.*

*Apî yin ûnû mûnga sara birnenû, guêşt yay pocenû. Yi
guêşt ûnî ki bûrî, la guêşt zaf tal û, yi nişkênî bûrî. Elik û Fatik
guêşt wênî.*

Apî yin vûnû:

Îni guêşt zaf tali bi, şima sinî yi wênî?

Elik û Fatik vûnî:

Bele tal û, la ma sekirim, ma vêşûnî.

*Yi guêşt xwi wênî û estûn mûnga benî teber dew a kenî bîn
erd.*

*Yo mude sêr şinû. Ruejêk dewi di yo vêve benû. Nacê Fatik
şina vêve. Ya hama vêve nişîya, yo sitil dûna Fatik û vûna:*

Ti gereka ini sitil pire hesrûn kirî. Cinîyek şina, Fatik bine bermena, la sitil pir nibenû. A hel yo cîrûnê yin yin yena, vûna:

Fatik ti qey bermena?

Fatik ci rî meslay xwi û nacê xwi qisê kena. Cinîyek ûna owk kena yo sitil û sual kena miyûn owk û tiyo dûna. Nacê Fatik yena, ya sitil û sîual kena miyûn awk û tiyo dûna. Nacê Fatik yena, ya sitil bona, dûna nacê xwi, nacê yay awk tûm kena ki sualin a, taway nivûna.

Rueja bîn nacê Fatik hûncî zi şina vêve, la hama nişîya ûna yo çap kuerîyek û yo çap xeli kena tîyemîyûn û Fatik ra vûna:

Hetûn şûnd ti gerek ini xeli û kuerîyek cîyemîyûn ra vécî!

Fatik nişena rue ki xeli û kuerîyek cîyemîyûn ra vecû, henda vînêna a cîrûnê yin amê. Ya Fatik ra vûna:

Ti ha se kena?

Fatik vûna:

Ez gereka ini xeli û ini kuerîyek cîyemîyûn ra vécî.

Cinîyek yo pircin gena, pê pircin a xele û kuerîyek cîyemîyûn ra vécena. Şûnd nacê Fatik yena, Fatik xele û kuerîyek bona dûna ci.

Rueja bîn nacê yay hûncî şina vêve. Naray Fatik zî wazena şûerû vêve. A hel mûnga yena yay vîr. Ya wirzena şina çalê estûn mûnga kena a, estûn ra kincûn wazena. Vûna:

Cad' ci ri yo fistûn zaf rind û yo citay solûn sê altûninûn yena. Fatik ini kincûn gena piray û şina vêve. Vêve di herkes pê ecîyeb mûnenû. Ço yay nisanisnenû. Fatik vêve di kay kena kay kena, owk şimena. Vêr çirri di sol yay pay ra kuwenû miyûn awk, ya gêrena gêrena sol xwi nivînena, cavêdena şina. Ya şina cay

*çalê estûn, fistûn xwi û sol kena zerre çal, kincûn xwi yê kuhûnûn
gena pîray û şîna kîye.*

*Ruejêk lac mîr şînû vêr çîrr, astûwar awk dûnû, o cadi yo
sol cînûn vînenû. Lacî mîrî vûnû:*

*Ez gerek ini sol biçarnî, linge kûm ir bise, ez gerek ayayî di
bizewicî.*

*Lac mîr sol genû û kîye b' kîye gêrenû. Wi kûm ca yo
keyna esta sol dûnû yay payi, la sol çay iri nibenû. Nob yena kê
apî Fatik. Wi yo ruej sêrsibay şînû kê apî Fatik. Nacê Fatik yo
ruej cuwaver eşnawena ki lac mîr yenû kê yini zi. Ya aya şew
lingûn keynay xwi şuwena, terena ki sol lingûn yay iri bibû. Rueja
bîn lac mîr yenû kê yin, sol dûnû Eyşîk pay, la sol Eyşîki ri
nîbenû.*

Wi Fatik vînenû, vûnû:

Keynek, de ti zi bîye ini sol pay kiri!

Fatik yena sol kena pay, sol Fatiki ri benû.

Lac mîr vûnû:

Temûm, mi waştîyê xwi de. Ez inayi di zewicîyena.

*Lacek şînû kîye. Cuwapeu mîr û cinîyê xwi yenî fatik
wazenî waxt vêvi yenû, berbûrî kincûn vêvi ûnî ki Fatik bixemilnî.
Nacê yay vûna:*

Şîma vînderiyeni, ez yay xemilnena.

*Nacê Fatik şîna kincûn vêvi dûna keynay xwi ra û Fatik
erzena zerre tendur. Xwendî û berbûrî şînî zerre ki vêvê xwi
biyarî teber. Biray Fatik, Elik, benû yo dîk û şînû sêr sûlî. Wi sêr
sûlî di veng dûnû, vûnû:*

Waya Fatik ha tendur di ya, Eysika gurri ha xemil di ya!..

Wi yo çend ray ûna ven dînu, nacê yi şina fetilnena. Ya vûna:

Îni çû, ini vûn se?

Uca di yo çend berbûrî aqillî bêni, inî vûnî:

Ma bûnî zerrê tendur ra dê çi estû tenduri di.

Tendur kenî a ûnîyêni tira ki Fatik hû nîya zerre tendur di.

Yi Fatik tendur ra vecênî, yay xemilnênî û nişnênî astûwar û bêni.

Fatik mirad xwi bena şa. Eysiki zi pa may xwi ya kêye di mûnena.

Mi ra zûr hûmay ra raşt

Mi yo taway helaw viraşt

Mi gueşdarûn ra kerd raşt. (Kurj, 2014 :98-102;).

2.1.5.3 Muqayeseye Motîfan

Nameyê estanika Birayanê Grimman(Elmankî) Hansel û Gratel (Hansel ile Gratel) a. Nameyê estanika Zazakî Elik û Fatik a. Wexto ko ma ewnîyênî enê estanikan; dehkerayayê înan û cayê estanikanê înan û nameyê estanikan manenî yewbînan.

Her di estanikan de zî qehremanê estanikan way û birayê yewbînanî. Înan ra Hansel û Elik lajî û Gratel û Fatik keynayî.

Her di estanikan de zî karakterê xirabî manenî yewbînan. Estanika Birayanê Grimman de demarîyê Hansel û Gratel û cadî karakterê xirabî yê. Estanika Zazakî de nacê Elik û Fatik û keyneya nacê înan karakterê xirabî ya.

Her di estanikan de zî qijî temsilkarê holî yê.

Her di estanikan de zî dadîyê qehremanê merda.

Her di estanikan zî mîyanê koyan de vîyerenî.

Her di estanikan de zî qehremanê înan veyşonî monenî.

Estanika Zazakî de Elik û Fatik esturê manga kenî xu fekê û esturê manga sipênî. Esturê manga ra yew şito şîrne yeno. Elik û Fatik pê şitê benî mirde.

Her di estanikan de zî qijî benî dewlemend. Estanika Birayanê Grimman de Hansal û Gratel cadî kişenî zerd û kerreyî qiymettar genî. Estanika Zazakî de Fatik lajê paşay de rî zewijyena.

Her di estanikan de zî gîjî peynî de benî serfiraz.

A. MOTÎFÊ MÎTOLOJÎK (ŞEXSÎYETÎ)

Her di estanikan de zî motîfê mîtolojîk tesbît nêbîya.

B. HEYWANÎ

Her di estanikan de zî motîfê heywanan ca girewto. Di estanikan de zî heywanî karakterê ardimkar temsil kenî û qehremanê estanikan rê benî rêber.

Estanika Birayanê Grimman de wêdek Hansel û Gratelî kena xu paştê awê ra bena kişta bînê û mirçikê rayirê kîyeyê cadî mojnena înan.

Estanika Zazakî de manga Elik û Fatik rê bena ardimkar. Elik û Fatik Esturê Manga ra şit şimenî û manga aqıl dana înan.

C. QEDEXE KERDIŞ

Her di estanikan de zî motîfê qedexe kerdiş ca girewto.

Estanika Birayanê Grimman de demarî bere kîyeyê kîlît kena û nêverdena qijê kerran arîdê ci rê kîye ra vecîyayîş qedex o.

Estanika Zazakî de nacê Fatik nêverdena Fatik şîyero veywi. Fatik rê şîyayîşê veywi qedex o.

D. SÊHR

Her di estanikan de zî motîfê sêhr tesbît nêbîya.

E. MERG

Her di estanikan de zî motîfê mergî ca girewto. Di estanikan de zî mergê xirabî esta.

Estanika Birayanê Grimman de cadi û demariyê Hansel û Gratel dadîyê înan mirenî.

Estanika Zazakî de dadiyê û babîyê Elik û Fatik mirenî.

F. MUCÎZE

Her di estanikan de ca dîyayo motîfê mucîze.

Estanika Birayanê Grimman de cadi hol nêvîna labelê Hansel û Gratel pişena di. Kîyeyê ayê yew mucîze yo. Kîyeye ayê pasta û şeker ra virazya ya.

Estanika Zazaki de esturê manga şit dana Fatik û Elik û asteya manga kincanî rindan dana Fatik. Wextê ko berburî yenî Elik beno dîk û vano “ Waya Fatik ha tendur di ya, Eyşika gurrî ha xemil di ya!”

G. DÊVÎ

Estanika Birayanê Grimman de ca dîyayo motîfê dêvî. Cadi Hansel û Gratelî pişene di. Labelê qijê destê cadi ra xelisyenî. Cadi nêresena armencê xu.

H. ÎMTÎHANÎ

Her di estanikan de zî motîfê îmtîhan ca girewto.

Estanika Birayanê Grimman de demariyê qijan, babîyê qijan yew îmtîhan ra vîyerenî. Qijê enê îmtihan dê serfiraz benî.

Estanika Zazakî de nacê Fatik yew satilêk dana Fatik vana pê hesiranê xu pirêq. Û xele û kûrîyek dana ci vana çiya bikerê. Fatik enê îmtihanan de zi serfiraz bena.

J. AQÎLMEND Û GEJEK

Her di estanikan de zî qijî temsilkarê aqilmendê. Di estanikan de zî qijî pê aqilê xu xirabî ra xelisyenî.

Estanika Birayanê Grimman de Hansel û Gratel qê peyser amayîşê kîye deme ewil kerran kenî rayîr û deme diyîn zî nanê kenî rayîr. Wextê ko kuwenî destê cadî zî pê qurnazî û fendkari ayê xapînenî erzene tendur. Ena semed ra zî cadî temsilkarê gejek a.

Estanika Zazakî de wextê ko berburî yenî nacê Fatik keyneya xu xemilnena û Fatik erzene tendur. Elik beno dîk û vano: “Waya Fatik ha tendur di ya, Eyşika gurrî ha xemil di ya!..”

K. XAPÎYAYÎŞ

Her di estanikan de yew xapîyayîş esto.

Estanika Birayanê Grimman de cadî qijanê xapinena vana ez înan biwerê. Û Gratel cadî xapinena vana ez nêzana bimujnê mi cadî bêrê tendur kena a û Gratel cadî erzena tendur.

Estanika Zazakî de Fatik awe solan kena satilêk û dana nacê xu vana mi pê hesiranê xu kerde di.

Î. AGÊRAYÎŞE QEDER

Her di estanikan de zî qederê qehremanê estanikan ageranê û benî dewlemend.

Estanika Birayane Grimman de Hansel û Gratel kîyeyê cadî ra zerd û kerreyê qiymettar anî.

Estanika Zazakî de zî Fatik lajê mîrê de rê zewijyena bena dewlemed.

M. TAYÎNÊ AMEYOXÎ

Her di estanikan de zî motîfê tayînê ameyoxî tesbît nêbîya.

N. BEXT Û QEDER

Her di estanik de zî bext û qederê înan raşt şîna heywanî ci rê benî ardimkar û xirabî ra xelisyenî peynî de zî benî dewlemend.

Estanika Birayanê Grimman de wêrdek û mirçikê ci rê benî ardimkar.

Estanika Zazakî de manga û ciranê Fatik ci rê benî ardimkar.

P. KOMELÎ

Estanika Birayanê Grimman de demarî, babî û di qijê yî. Estanika Zazakî de nacê, apê, keynayê apê û di qijê yî. Di estanikan de zî qehremanê estanik yew lajo (Hansel-Elik) û yew keyna ya. (Gratel-Fatik)

Q. XELA Û CEZA

Her di estanikan de xela û ceza estî. Temsilkarê karakterî xirabî ceza genî û temsilkarê karakteri holî xela genî.

Estanika Birayanê Grimman de cadi ceza gena û mirena Hansel û Gratel xela genî. Kîyeyê cadi ra zerd û kerranê qiymetdar ani.

Estanika Zazakî de Fatik lajê mîrê de rê zewijyena bena dewlemend.

R. ESÎR Û QAÇAXÎ

Her di estanikan de zî motîfê esîr û qaçaxî ca girewto.

Estanika Birayanê Grimman de cadi Hansel û Gratelî esîr gena. Û Hanselî erzena qefesê. Peynî ya estanik de zi Hansel û Gratel benî azade.

Estanika Zazakî de zî nacê Fatik keynaya xu xemilnena kena veyv û Fatik erzena tendur heps kena.

S. ZILMO NÊBIYAYÊ

Her di estanikan de zi qijanê bidadî rê zilmê beno.

Estanika Birayanê Grimman de demarî, Hansel û Gratelî terkê mergî kena û cadî înan esîr gena û wazena goştê qijan biwerê.

Estanika Zazakî de nacê qijan înan veyşan verdena kar û gureyê kîyeyê xu pê Fatik kena. Wexte ko berburî yenî Fatik benî nacê Fatik, keynaya xu xemilnena kena veyv û Fatik erzene tendur.

T. ZEWAJ

Estanika Zazakî de motîfê zewaj ca girewto. peynîyê estanik de Fatik û lajê Mîrê zerr kuwenê yewbinan û zewijyenî.

Estanika Birayanê Grimman de motîfê zewaj ca nêgirewto.

U. CUYEYÎ TEBÎET

Her di estanikan de zî motîfê cuyeyî tebîet ca girewto. Di estanikan de qijê faqîrê û peynîyê estanikan de benî dewlemend.

W. DÎN

Her di estanikan de zî motîfê dîn tesbît nêbîya.

W. XUSUSÎYETÊ KARAKTERAN

Estanika Birayanê Grimman de cadî û demarîyê Hansel û Gratel karakterê xirabi temsil kenî. Hansel û Gratel karakterê holî temsil kenî.

Estanika Zazakî de nacê Elik û Fatik û keynaya apê înan karakterê xirabî temsil kenî. Elik û Fatik zî karakterê holî temsil kenî.

X. YARÎ

Her di estanikan de zî motîfê Yarî ca girewto. di estanikan de zî heywanî sey însanan qîsey kenî, sey însanan fikirîyenî. Enî yew keyf danî qijan. Qîsey kerdişê û fikirîyayîşê heywanan motîfê yarî de ca geno.

Estanika Zazakî de Vatişê dîk de zî yew yarî esta. Zê nacê Fatik, keynaya xu xemilnena kena veyv Fatik erzena tendur û berburî yenî veyv benî birayê Fatik beno dîkê û şino sere sulî vono:

Waya Fatik ha tendur di ya, Eyşika gurrî ha xemil di ya!..

Z. ÇEND GRUBÊ MOTÎFAN

Her di estanikan de zî humarê formel şuxulyeyî. Humarê formel 2,3,7,40 î. (Alptekîn, 1997:390) her di estanikan de zi di bira yî.

Estanika Zazakî de formelê rengê buer formelê renge sur û sipî Formele rengê zerd şuxulyeyî.

“ Elik û Fatik zaf rind î, sur û sip î, qelafet î, Eyşik zer, çequer a,”

NETÎCE

Ma ena xebata xu de panc hebî estanikî Zazakî û panc hebî estanikî Birayanê Grimman (Almankî) pê hetkarîyê Kataloga Motifê Stith Thompson nayî têver a. Destpêk de ma heyat û xebatê Birayanê Grimman ser o yew malûmat dayo. Qismo yewinde ma derheqê çekuya folklor, estanik, xusîseyetê estanikan û motif ra derg û dila behs kerdo. Qismo diyîn de zî ma estanikanê Birayanê Grimman açarnayî Zazakî û metnê înan û metnê estanikanê Zazakî nuştî. Pê hetkarîyê kataloga motifê Stith Thompson muqayese kerdî, seypîbiyayîş û ferqê înan motî ra.

Wextê ko ma ewnîyenî metnê estanikan, Dehkerayeyê enê estanikan û rêzbîyayîşê hedîseyan manenî yewbînan. Hetê motifî ra zî zaf dewlemendî. Ma zî enê estanikan de ci motifî estî tesbit kerdî û ma seypîbiyayîşê û ferqê enê estanikan bellî kerdî. Eg gerek bikero ma na seypîbiyayîşê û ferq ra behs bikero, beynateyê estanikanê Zazakî û estanikanê Birayanê Grimman(Elmankî) de zaf motifî mîyandar estî. Mîyanê enê motifanê mîyandaran de; Heywanî, Qedexê Kerdiş, Sêhr, Merg, Mucîze Dêvî, Aqilmend û Gejek, Xapîyayîş, Agêrayîşe Qeder, Bext û Qeder, Komelî, Xela û Ceza, Esîr û Qaçaxî, Zilmo Nêbiyaye, Zewaj, Cuyeyî Tebîet, Dîn, Xusîsîyetê Qarekteran, Yarî (Henekî, Xax, Nukte), Çend Grubê Motîfan ca genî. beynateyê enê estanikan de zaf yew ferq çinî yo. Teyna nameyê karakteran û cend motifan de ferq estî. Ma eşkenî vajê seypîbiyayîşê înan zêd ê zê ferqanê yin. Înaya kî hendêk ferq beynateyê varyantanê estanikan de zî estî.

Dehkerayeyê û rêzbîyayîşê hedîseyanê estanika Birayanê Grimman Sayî xelatî û estanika Zazakî Awa Heyat manenî yewbînan. Di estanikan de zî lajî qral kuwenê dermanê nîweşîyê qral dîma. Birayo qijê hedîsêyî bêimkan ra xelîsîyeno, serfiraz beno. Di estanikanê de zî birayî pîlî temsilkarê karakterê xirabî yê. Birayo qijê temsilkarê karakterê holî yî.

Ma estanika Sayî xelatî û estanika awa Heyat de 21 hebî motifî tesbit kerdî. Enê motifan ra 16 hebî seypî yê. Hîrî hebî motifî (Sêhr, Zewaj, Dîn) estanika Birayanê Grimman de ca girewto û estanika Zazakî de ca nêgirewto. Û di hebî zî motif(Dêvî, Yarî) estanikanê Zazakî de ca girewto û estanikanê Birayanê Grimman de ca nêgirewto.

Estanika Birayanê Grimman Hewt Bizêkî (Kurt Île Yedi Keçi Yavrusu) û Estanika Zazakî Zingile û Mingile de zaf yew ferq çinî yo. Dehkerayeyê rêzbîyayîşê hedîseyanê estanikan seypî yê. Teyna enê ferq estî.

- Estanika Birayanê Grimman de hewt bizêkî û estanika Zazakî de di bizêkî
- Estanika Zazakî de beynatê verg û bize de yew mehkema virazyena. Û estanika Birayanê Grimman de enê hedisa ca nêgirewto.

Ma estanika Hewt Bizêkî û estanika Zingile û Mingile de 16 hebî motîfî tesbît kerdî û enê motîfî seypî yê.

Dehkerayeyê û rêz bîyayîşê hediseyanê Estanika Her, Kutik, Pisîng û Dîk û Estanika Dawulbazî Bremen (Bremen Çalgıcıları) manenî yewbînan. Beynatê înan de zaf yew farq çinî yo. Sey varyantê yewbînan î. Teyna nameyê estanikan bedilyayo. Ma enê estanikan de 15 hebî motîfî tesbît kerdî. Û enê motîfî seypî yê.

Estanika Zazakî Eysîk û Fatik û Estanika Birayanê Grimman Cinderella manenî yewbînan. Di estanikan de rêzbîyayîşê hedîsayan û dehkerayeyê înan seypî yê. Teyna nameyê estanikanê, nameyê karakteranê estanikanê û çende hedîsayan de ferq estî. Her di estanikan de zî qehremanê estanik sewira û demarîyê ya ci rê heqaret kena û peynîyê estanikan de qehremanê estanik badiranê bêîmkan ra xelisîyena û lajê paşay de rê zewijyena.

Ma estanika Zazakî Eysîk û Fatik û estanika Birayanê Grimman Cinderella de 19 hebî motîfî tesbît kerdî. Û enê motîfî seypî yê.

Dehkerayeyê û rêzbîyayîşê hedîsayanê estanika Zazakî Elik û Fatik û estanika Birayanê Grimman Hansel û Gratel (Hansel ile Gratel) manenî yewbînan. Di estanikan de zî qehreman waya û birayê. Hansel û Elik lajî û Gratel û Fatik keyna yî. Di estanikan de zî keynayî aqıl danî birayanê xu. Wextê ko ma ewnîyenî metnê enê estanikan beynatê Înan de zaf yew farq çinî yo. Teyna nameyê estanikan, nameyê karakteranê estanikan û çend motifan de ferq estî.

Ma estanika Zazakî Elik û Fatik û estanika Birayanê Grimman Hansel û Gratel (Hansel ile Gratel) de 19 hebî motîfî tesbît kerdî. Enê motîfan ra 17 hebî seypî yê. Motîfê dêvî estanika Birayanê Grimman de ca girewto û estanika Zazakî de ca nêgirewto. û motîfê zewaj zî estanika Zazakî de ca girewto û estanika Birayanê Grimman de ca nêgirewto.

Estanikanê Zazakî de karakterê cînîyan zaf î. Ge ge temsilkarê karakterê xirabî yê. Sey “nacê, demarî û cadî” û ge ge zî temsîlkarê karakterê holî yê. Sey “pîrê, Fatik û Eysîk” ê.

Ena xebat hetê motîf ra dewlemendîyê estanikanê Zazakî motî ma. Wextê ko ma ewnîyenî muqayeseye enê estanikan tewr kemî 15 hebî motîfî seypî yê. Enê motîfan de motîfê yarî estanikanê Zazakî de zaf xorta. Ge ge vatîşê argo ca gena. Misal “ Ti hê sera şînî goş derg?” (Her, Kutik, Pîsing û Dîk) “ Waya Fatik ha tendur di ya, Eyşika gurrî ha xemil di ya!” (Elik û Fatik) “ Eyşa waki ha tendur de Fata quapikçarî ha bîn xemil de “ (Eyşik û Fatik”).

Eger ena xebata ma xebatkarê Zazayan rê goreyê yew noxta zi bibo faydeyin, ez xo serfiraz vinena u ez zaf bena şa.

ÇİMEYÎ

- ALAKOM, R. (2002). Folklor û jinên Kurd, Stockholm: Weşanên Nefelê.
- ALAY, O. (2005). “Bingöl Masalları (İnceleme-Metinler)”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)
- ALDATMAZ, N. G. (2014). Folklorê Kirmancan Ser o, Dîyarbekir: Weşanxaneyê Roşna.
- ALPTEKİN, A. B. (1997). Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı, Ankara: Akçağ yayınları.
- AYKANAT, T. (2013). Grimm Masalları ve Klasik Aşk Mesnevileri Üzerine motifler arası Bir Karşılaştırma.
- AYTAÇ, G. (1983). Yeni Alman Edebiyatı Tarihi Ankara: T.C. Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.
- BALLIKAYA, H. (2010). Dêvo Kor, İstanbul: Weşanxaneyê Vatayî
- BOR, İ. (2013). Vistonikê Dadîye Mi, Dîyarbekîr: Weşanxaneyê Roşna.
- (2015). Mesel û Vistonikî, Dîyarbekir: Weşanxaneyê Roşna.
- GÖKBULUT, B. (2010). “Kıbrıs Türk Masalları ile Uygur Türk Masalları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İnceleme-Metinler)”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- KURIJ, S. (2014). Arwûn û Lûy – Sonikî Çoligî, İstanbul: Nûbîhar.
- LICOKIC, M. (2007). Sanikan û Deyîranê Licê Ra, İstanbul: Weşanxaneyê Vateyî.
- MÎRVANÎ, S. (2012). Kal Mûsenî Zeydûnû (Folklorê Mîyaran Ra), İstanbul: Weşanxaneyê Vateyî.
- Ong, W. J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür* S. Postacıoğlu-Banon (Çev.). (5. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- SAKAOĞLU, S. (2009). Masal Araştırmaları, Ankara: Akçağ Yayınları.
- SEPTİOĞLU, Pervin (2020), *Sanikî Mıntıqaya Guevdereyî*, Bingöl, Bingöl Üniversitesi, Yaşayan Diller Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)
- ŞİMŞEK, E. (2001). Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması: Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- PERTEV, R. (2009). Zarok û Çîrok, Stenbol: Weşanên Dozê.

YAKIŞAN, B. (2021), Hıkayeyanê Şarî ê Zazakî De Sembolizmo Arketîpî, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Zaza Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)

YEĞİNOBALI, N. (2017).Grimm Masalları 1, İstanbul: Can Sanat Yayınları.

YILDIRIM, K. BİNGÖL, İ. Ü LEZGİN, R. (2012). Edebîyatê Kirmanckî Ra Nimûneyî, Mêrdîn: Weşanê Enstîtuya Ziwananê ke Tirkîya de Ciwîyanê ya Unîversîtaya Artuklu ya Mêrdînî.

KEYEPELÊ İNTERNETİ

<http://www.zazaki.net/haber/zingile-mingile-19.htm> (18.06.2024)

<https://www.masaloku.net/kurt-ile-yedi-keci-yavrusu> (20.06.2024)

<https://www.masaloku.net/bremen-calgicilari> (20.06.2024)

<https://www.britannica.com/biography/Brothers-Grimm> (17.05.2024)